

گردشگری در افغانستان

آبادات تاریخی و مکانهای دیدنی افغانستان

نویسنده کریم پوپل

سال نشر فیروزی ۲۰۲۵

شهر کالنگ دنمارک

بنام خداوند تعالی

پیشگفتار

این کتاب برای چند منظور نوشته شده است.

۱. اسناد سازی افغانی در انترنیت است تا تمامی افغانهای جهان از این استفاده کرده بتوانند.
۲. معلومات آفاقی است که علمیت علاقمندان را زیاده تر می نماید.
۳. هموطنان منحیت یک سند علمی استفاده می نمایند.
۴. کتابخانه های کشور ما غنی از کتابهای می گردد.

شناسائی با بنده

اسم من کریم اله پوپل لقبم کریم پوپل است. من نویسنده دانشنامه ویکیپدیا دری فارسی ، انگلیسی و دنمارکی هستم. همچنان در سایت مشعل آوایس آریایی افغان جرمن ، ۸ صبح ، شبکه اطلاع رسانی و پژواک همکاری دارم. در سال ۱۳۳۴ در گذر سرداجهانخان کابل تولد شدم. دوره ابتدائیه را در لیسه عبدالحی گردیزی پکتیا دوره متوسط را در لیسه نادرشاهی مزارشریف دوره عالییه را در لیسه حبیبیه به اتمام رسانیدم. در سال ۱۳۵۸ فارغ از فاکولته زراعت کابل گردیدم. در سال ۱۳۶۲ در سازمان ملل در بخش پروگرام

(International Board for Plant Genetic Resources (IBPGR)) بورد بین المللی حفاظت سلول زنده کار نمودم مدتی را در کشور سوریه سازمان زراعتی (ایکاردا) و اکرسات هند سپری نموده به تحقیقات تخمینه جات افغانی پرداختم. در سال ۱۳۶۵ مدیرمسئول اقتصاد اتحادیه های صنفی شهر کابل بودم. در سال ۱۳۶۸ مالک موسسه صنعتی پوپل گردیدم. پس از ۱۹۹۲ مهاجر در دیار بیگانه شدم. در سال ۱۹۹۶ بمنظور اخذ ویزه شامل انستیتوت هنرهای زیبا بهزاد رشته کرامیک از پاکستان گردیدم. از سال ۲۰۰۰ بدین اینسو در دانمارک زندگی میکنم. در سال ۲۰۰۳ مکرراً در بخش زراعت تربیه گل و فرش سبز تحصیلات یکنیم ساله نمودم. فعلاً در همین بخش و ساختن حویلی های مقبول کار مینمایم. من حرمت بتمام احزاب سیاسی دارم امید است متحدشده وطن را نجات دهند. فعلاً در بخش های سیاسی زراعت و هنری کار مینمایم. علاقه شدید به ساختن بندهای آبی و مزروعی ساختن میلونها هکتار زمین وطن محبوب خود دارم. خوش دارم وطنم یک قوای مسلح قوی داشته باشد. نام کابری من افغان پالیسی است. مالک دانشنامه خراسان و حریت و سیاست ۱۴ فیسبوک ۱۸ گروپ فیسبوک هستم. همچنان همکاری با تویتر انستوگرام دارم. از صنف پنجم مکتب به نویسندگی آغاز نمودم. طی ۱۷ سال اخیر در اسناد سازی انترنیتی افغانستان خیلی زحمت کشیده ام آنچه را که در اخر سر مقاله من در ویکیپدیا نوشته شده در افغانستان بنویسید نوشته من می آید. مثلاً پرندگان افغانستان ، صحت در افغانستان ، اقتصاد افغانستان ، ورزش در افغانستان و..... تا حال ۱۷ کتاب ۳۰۰ مقاله در ویکیپدیا ۴۵۰ مقاله در ساستها نوشته ام. مدت هم به صفت همکار با سازمان آزادی برادران بلوچ فعالیت داشته ام.

گردشگری در افغانستان

تعریف گردشگری یا توریسم

گردشگری مجموعه فعالیت افرادی است که با هدف گذراندن اوقات فراغت، تفریح، تجارت یا هر هدف دیگری به مکان‌هایی بیرون از محیط معمول جامعه خود سفر و برای مدتی در آن مکان اقامت می‌کنند. اهمیت گردشگری ازین باب است که عواید قابل ملاحظه از بودجه کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از صنعت توریسم تأمین می‌شود.

هدف گردشگری

در طی چند دهه گذشته روند رو به رشد گردشگری در دنیا با سرعت قابل توجهی رشد یافته است. هدف گردشگر به مقاصد دیدن آب و هوا، طبیعت و مناظر زیبای طبیعی و دست خورده انسانها، بازدید از فرهنگ یک کشور و جشن‌های فرهنگی و مذهبی می‌باشد. مردم برای کارهای تجاری، تعطیلات، تفریح، بازدید مناظر طبیعی، آبدات و مناظر تاریخی، صحت و سلامتی یا حتی درمان‌های طبی سفر می‌کنند. همین مسائل باعث شده است که شاهراه پول و ثروت از مسیر گردشگری می‌گذرد و کشورهای پیشرفته موفق به کسب درآمدهای قابل توجهی از این صنعت رو به رشد شوند. چیزیکه مهم اند در گردشگری هزاران شغل ایجاد شده زیرساخت‌های یک کشور را توسعه می‌دهد و حس تبادل فرهنگی را بین خارجی‌ها و شهروندان ایجاد می‌کند. این در هم آمیختگی فرهنگی به رشد سطح اجتماعی جوامع کمک می‌نماید. (۱)

تاریخچه گردشگری در افغانستان

گذشته‌های دور: طبق راپورهای سازمان ملل و باستان‌شناسان غربی اولین دور که انسانها در افغانستان زیست نموده اند حدود ۵۰۰۰۰ است. تاریخ افغانستان از ۷۰۰۰ سال پیش از میلاد شروع میشود. تاریخ روشن و کتابی از ۲۳۰۰ قبل از میلاد زمانیکه سکندر کبیر به افغانستان حمله نمودند میباشد. در طول این تاریخ در افغانستان شهرها و محلات آباد

گردیده توسط گروه مهاجم به آتش کشیده شده است. محققان اداره حفاظت از میراث فرهنگی پوهنتون شیکاگو با کمک تصاویر ماهواره ای و ابزارهای دیگر، بیش از ۲۹۰۰۰ محوطه باستانی را در سراسر افغانستان شناسایی کرده اند. در افغانستان ۳۶۷ معبد در مراحل مختلف ساخته شده است که این معابد شامل ۲۰۲ معبد اختصاصی ۱۹۳ معبد در حال خود و ۹ معبد دیگر در حال بازسازی بود. فعلا کار آن متوقف گردیده است. قدیمی ترین دین در افغانستان هندویزم پس از آن بودیزم و زردشتی و اسلام بوده است که از هز کدام اندک یادگار مانده است. پس از مسلمان شدن مردم این سرزمین آثار قدیمی که باقی مانده است مسجد نه گنبد بلخ، شاه دوشمشیره پای منارهای هرات منار جام غور خواجه عبدالله انصاری مقبره رابعه بلخی و غیره میباشد.

افغانستان کشور طبیعی دست ناخورده بوده بدین سبب از لحاظ مناظر طبیعی خیلی غنی میباشد. این کشور دارای آبشارها کوه ها چشمه ها دره های سبز و سرد و ابهای استاده میباشد. کشوریست که در طول تاریخ ملیتهای زیادی در رفت آمد بوده و تقریباً ۵۲ ملیت درین کشور جا گرفته که هر کدام از خود فرهنگ خاص دارد. که کشور غنی از فرهنگها نیز گفته میتوانیم.

در قدیم مردم به نسبت بی امنی تنها سفر به حج و کربلا را ذریعه کاروانها می نمودند. مردم داخل افغانستان ذریعه رفتن به زیارتها و جشن ها اوقات فراغت خود را می گذرانند. تا آنکه در قرن ۱۹ پای انگلیسها به هند رسیده مردم ندرتاً به هند سفر می نمودند. فعالیت اساسی توریسم در افغانستان در بین دهه ۳۰ و ۴۰ میلادی آغاز گردید. دولت متوجه توریسم و سیاحت شده ریاست را بنام توریسم ایجاد نمود. شرکتهای ترانسپورتی به مقاصد انتقال توریست ها موظف گردید. وزارت اطلاعات و فرهنگ توجه به پارکهای ملی نموده زمینه انتقال توریستان و محل بودباش آنها را مورد نظر گرفت و هتلها را به این مقصد در بعضی نقاط اعمار نمود. سیر آمد آمدها توریستها در شهر کابل هرات غزنی قندهار بدخشان و نورستان از دیاد پیدانمود. هتلها بازارها رستورانها نایت گلپ ها رونق بهتر یافته بودند. بازار انتیک فروشان گل فروشان رستوانت های شهر کابل هرات مزار شریف رونق زیاد پیدا نموده دسته از مردم کارهای دستی خود را به بازار عرضه می نمودند. از لحاظ تاریخی، افغانستان نیز مورد علاقه گردشگران ی قرار گرفته بود و این صنعت در دهه ۱۹۷۰ با بیش از ۹۰۰۰۰ گردشگر سالانه از افغانستان از نقاط مختلف جهان دیدن مینمودند. به گفته وزارت اطلاعات و فرهنگ، الی سال ۲۰۲۱ حدود ۲۰۰۰۰ گردشگر خارجی از افغانستان بازدید می نمودند. در سال ۲۰۲۳ به ۷۰۰۰ کشانیده شد. باوجود که دولت آمدن توریست را به افغانستان ممانعت ننموده است. ولی توریست ها به افغانستان سفر نمی نمایند. افغانستان در یک بدنامی و بی امنی بند مانده نه کسی سرمایه گذاری می کنند و نه کسی دل و گرده سفر را به افغانستان نمایند. (۲)

آبشارهای افغانستان

یکی از پر درآمدترین مناظر طبیعی آبشارها است. متأسفانه دولت به نسبت اقتصاد ضعیف نتوانست در آبشارهای هتل سرک را اعمار نماید. چون آب در آرامش روحی خیلی موثر تمام شده است. بازدید از آبشارهای افغانستان و تبلیغات بخاطر جلب گردشگران تا حال هیچ وجود ندارد. تا اکنون ۸۰ آبشار در افغانستان توسط خبر نگاران به روی صحنه آورده شده از آن فلیمهای مستندتیبیت نموده اند. درین اواخر اقتصاد بعضی از تاجران بهتر گردیده است. لازم است دولت اجازه دهند تا در آبشارهای افغانستان سرمایه گذاری نمایند. تا بتوانند جلب توریستها را نمایند. عواید توریستی کار چندان مشکل نبوده میتواند به هزاران صنعت گران و پیشه وران را بکار اندازد. (۳)

جهیل های افغانستان

آب شیرین

جهیلهای شیرین عموماً در قسمت کوهستانی قرار دارند: آب این جهیلها دائماً تجدید می شود. مانند: کول شیوا، حوز لالان، زرکول، چقمقتین، بند امیر، حوز انجمن، حوز تاله و برفک، حوز و غنان ورسج، تالاب نور، حوز میم خان، جهیلهایی که در فرازکوه بابا واقع اند (جهیل شاه فولاد، حوز سردوکانی، حوز آهو)، تالاب کلفگان، حوضهای دره بلخاب و ... می باشد. که همه آنها ضرورت به سرمایه دارند تا توریست ها جلب گردند.

جهیلهای آبشور

جهیل شور آب ایستاده است که در نواحی دشتی قرار دارند: علت شوری آنها اینست که عبور دریای آنها از سرزمینهای نمکی میگذرد و هم در یکجا ماندن آب آنها شور می شود. مانند: جهیل دشت ناور، کول حشمت خان، تالاب فاریاب، آب ایستاده غزنی، تالابهای هلمند (هامون صابری، هامون پوزک و هامون شاه پور)، تالاب گود زره، کول نمک زار اندخوی، کول نمک زار هرات، جهیل جنگ هرات، تالاب فاریاب، تالاب اشکمش، تالاب بغلان، تالاب کندز، حوض جوند بادغیس، تالاب غور و ... می باشد. (۴)

شکارگاههای افغانستان

سازمان ملل متحد روز ۶ نوامبر را به عنوان روز جهانی حفاظت از محیط زیست در جنگ و منازعه اعلام کرده است. این بدان منظور است که بشر متوجه محیط زیست گردد. انسانها بدون حیوانات و پرندگان زندگی نمی تواند. لهذا ضرورت است تا یک اکوسیستم مناسب ساخت تا از آن انسانها لذت برند. محلات زیبا دیدنی که پناگاه حیوانات و پرندگان است قرار ذیل میباشد.

پامیرها

پامیرها پناهگاه حیوانات کمیاب بومی است. گوسفند مارکوپولو، آهوی باختری، آهوی مشکین، پلنگ برفی و خرس قهوه‌ای، غرگاو و در حدود ۱۷ نوع حیوان وحشی ویژه در این منطقه زندگی می‌کنند. این گونه‌ها در ارتفاعات پامیرها زندگی و تولید نسل می‌کنند. ولی عدم توجه به وضعیت زندگی آنان باعث شده که با خطر انقراض روبرو و در حال مهاجرت باشند.

دهلیز واخان

دره باریک دهلیز واخان؛ در کوه‌های مرتفع شرق ولایت بدخشان قرار دارد، در قرن ۱۹ به عنوان زون شاهی نامگذاری شد و در سال ۱۹۷۰ به دلیل زندگی گوسفند مارکوپولو این منطقه به عنوان پارک ملی انتخاب شد. علاوه بر این نوع گوسفند این منطقه پناهگاه حیوانات دیگری مانند آهوی رنگ، پلنگ برفی، خرس قهوه‌ای، گرگ خاکی، روباه و سیاه گوش است.

دره واغ جیر

این دره در ولایت بدخشان در مرز چین قرار دارد. این دره چراگاه و مکانی برای تجمع قوچهای مارکوپولو وحشی در فصل بهار می‌باشد. منطقه 'تغر مانسو' دره ای شرقی که با کشورهای چین و تاجکستان هم‌مرز است، محل عبور گوسفند مارکوپولو از تاجکستان و چین به افغانستان است. این گوسفندها در ماه اسد و سنبله در این دره دیده می‌شوند.

بندامیر

بند امیر اولین پارک ملی افغانستان است که ولایت بامیان موقعیت دارد. این ولایت نه تنها با داشتن دو مجسمه بزرگ بودا شهرت جهانی یافته بلکه تنوع حیات، غنای طبیعی و فرهنگی آن نیز برای مردم افغانستان و جهان شناخته شده است.

بامیان به دلیل موقعیت دره آجر و بندامیر، هزاران جهانگرد را به خود جلب کرده است. بند امیر با مساحت ۶۲ هزار هکتار بخشی از شش ساحه آبی است که توسط دیوارهای کلسیم کربونایت به صورت طبیعی از هم جدا شده‌اند. بند به ارتفاع ۲/۹۱۶ متر از سطح دریا از جمله بناهای چشم نواز طبیعی و یکی از مناظر تماشای افغانستان به‌شمار می‌رود. حیوانات بومی بندامیر عبارتند از آهوی نخشیر، گرگ، روباه، شغال، انواع موشها و باز، عقاب و باشه نیز از پرندگان معروف این منطقه هستند.

دره آجر

دره آجر که از آن به عنوان پناهگاه حیات وحش یاد می‌شود. این دره در ولسوالی یکاولنگ در فاصله ۷۵ کیلومتر شهر بامیان قرار دارد. بخش مرکزی این منطقه حفاظت شده در ولسوالی یکاولنگ و قسمتهای شرقی آن در ولسوالی کهمرد بامیان قرار دارد. در سال ۱۹۰۰ میلادی این منطقه شکار گاه حبیب‌الله خان پادشاه وقت افغانستان بود. در زمان

پادشاهی ظاهر شاه دره توسط یکی از بزرگان محلی به پادشاه معرفی شد و شاه و با دیدن منظره‌های زیبا و طبیعی این دره آنرا به عنوان منطقه حفاظت شده و شکارگاه خانواده سلطنتی اعلام کرد.

شاه فولادی

دره شاه فولادی در یکی از بلندترین کوه‌ها به نام شاه فولادی در ولایت بامیان قرار دارد. این منطقه حفاظت شده به مساحت ۴۵۰ کیلومتر مربع مساحت، در حدود ۳۰۰۰ الی ۵۲۲۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. در دره شاه فولادی حدود ۳۰۰ نوع نبات و ۱۰۰ نوع حیوانات وحشی ثبت شده است.

آب ایستاد غزنی

جهیل القلی، آب ایستاده، ولسوالی ناوه ولایت غزنی در جنوب افغانستان یکی از مکانهای تولید نسل غاز حسینی شناخته شده است. این آب ایستاده دارای ۱۳ هزار هکتار مساحت و به ارتفاع ۲۱۰۰ متر از سطح بحر است.

۶۶ نوع مرغان آبی در فصل بهار در این منطقه تولید نسل می‌کنند. این منطقه اولین بار در یاداشتهای بابر شاه پادشاه سابق افغانستان در سالهای ۱۴۹۳-۱۵۳۰ آمده که او در این نوشته‌ها از موجودیت بیست هزار قاز حسینی در این منطقه یاد کرده است. در سال ۱۳۵۳ آب ایستاده پناهگاه قاز حسینی و مرغان آبی اعلام شد. حجم آب آن به ۲۷۰ میلیون متر معکب می‌رسد. آب ایستاده متشکل از دو جزیره کوچک می‌باشد. در این جهیل انواع مختلف گیاه مانند خار آهو، گز، ترخ، بادام کوهی، گل گوشواره، الگا، کراسی قدکوتاه و ... می‌روید. در اطراف این دریاچه پرندگان گوناگون از کشورهای قزاقستان، هند و پاکستان مهاجرت می‌کنند. همچنین ۶۶ نوع پرنده از جمله فلامینگو و اکلنگ‌های سیبریایی، و مرغهای آبی تخم‌گذاری می‌کنند.

دشت ناور

دشت ناور در سال ۱۳۵۰ شناسایی و در سال ۱۳۵۳ رئیس‌جمهور وقت این مکان را منطقه حفاظت شده و پناهگاه قاز حسینی و مرغان آبی اعلام کرد. این منطقه با مساحت ۷۵۰۰ هکتار از نظر فزیک آبی و نمکی بوده و در حدود ۳۲۰۰ متر از سطح بحر ارتفاع دارد. دارای تابستان معتدل و زمستان سرد و اوسط بارندگی سالانه در آن به ۱۸۴ میلی‌متر می‌رسد.

طول این جهیل در حدود ۱۴ و عرض آن ۳ کیلومتر است که از ۴۰ تپه کوچک به اندازه‌های مختلف تشکیل گردیده است. منابع آبی این جهیل از چشمه‌ها و آب شدن برف کوه‌های اطراف آن تأمین می‌شود. در سالهای گذشته حدود ۳۱ نوع پرنده مختلف در این منطقه فهرست شد. پستانداران و خزندگان نیز در این منطقه زندگی می‌کنند که می‌توان از موش خرما، سمور، شغال، گرگ، روباه سرخ، و همچنین خزندگان آبی کوچک نام برد.

کول حشمت خان

کول حشمت خان در جنوب غرب شهر کابل شکارگاه شاهان و حکمرانان ملی و محلی افغانستان بوده است. در ۱۳۱۹ ظاهر شاه، پادشاه سابق این منطقه را پناهگاه مرغان آبی اعلام نمود و دستور به حفاظت آن داد. تا سال ۱۳۵۹ حدود ۱۵۷ نوع پرنده در این منطقه زندگی می‌کرد.

گیاهان و حیوانات کول حشمت خان منحصر به این منطقه بوده و گیاهان آن از نوع آبی است. سالانه هزاران پرنده در این محل تخمگذاری کرده و به تولید نسل می‌پردازند. ولی در گذشته پرندگانی همانند کلنگها، قازها و قطان‌ها ساکن این منطقه بودند.

هامون پوزک

هامون پوزک یکی از سه جهیل آب شیرین حوضه سیستان در ولایت فراه در جنوب افغانستان است که مناطق هموار آن در مرز ایران موقعیت دارد. هامون پوزک با ۳۹۶ کیلومتر مربع مساحت به ارتفاع ۱۶۲۰ متر از سطح بحر قرار دارد. این منطقه زیستگاه آبزیان مانند: ماهی، خرچنگ و مارآبی است. پرندگانی مثل کلنگها، قازها، مرغان آبی و پرندگان محلی مانند گنجشکها، تراج (کوک مانند)، زاغها، سیخ دم(مرغیکه مانند تاوس دمش است)، لک لک و انواع دیگر نیز در این منطقه زندگی می‌کنند.

هامون صابری

فراه رود و رودخانه هاروت به تالاب هامون صابری می‌ریزد. این منطقه ۴۵۰ کیلومتر مربع مساحت داشته و در شمال غرب ولسوالی جوین قرار داد. این تالاب زیستگاه انواع مختلف پرندگان مثل کلنگها، قازها و مرغهای آبی مهاجر است. این منطقه مکانی برای زیست پرندگان انواع مرغ آبی میباشد. رویدن درختهای مانند بید، گز و نی‌زار نیز سرسبزی خاصی را به این تالاب داده است. خوک، گرگ، کفتار، خرگوش، روباه و شغال نیز در مناطق جنگلی این تالابها زندگی می‌کنند.

جنگل‌های نورستان

ولایت نورستان در شرق افغانستان به دلیل بارانهای موسمی دارای جنگل‌ها انبوه و مناظر بی نظیر طبیعی است. این جنگل‌ها مناظر طبیعی زیبایی را ایجاد کرده و پناهگاه برای میمونها، آهوی مارخور، آهوی آبی‌کس، خرس سبز، خرس سیاه، پلنگ برفی، پلنگ عادی، پشک جنگلی، سنجابها، دله خفک و صدها نوع پرنده تبدیل شده است.

درقد امام صاحب

منطقه درقد در ولایت تخار و ولسوالی امام صاحب ولایت کندز یکی از مناطق حفاظت شده افغانستان می‌باشد.

این منطقه در حدود ۸۰ کیلومتری شمال شهر تالقان مرکز ولایت تخار قرار داد که حدود ۳۰۰ متر از بحر ارتفاع دارد.

این ساحه به دلیل داشتن حیوانات وحشی، پرندگان، محیط طبیعی و جنگل‌ها دارای اهمیت است. در قد زیستگاه گوزن باختری و تعداد زیادی پرندگان و حیوانات وحشی شناخته شده است.

مناطق حفاظت شده افغانستان که شماری از آنها به نام شگارگاه پادشاهان افغانستان معروف هستند، از مناطق دیدنی این کشور اند. این مناطق اکنون به دلیل عدم توانمندی لازم دولت افغانستان در حفاظت کامل از آنها و آشنا نبودن مردم به اهمیت اقتصادی و زیست‌محیطی آنها در شرایط بسیار بدی قرار دارند. عدم توجه دولت و مردم به اهمیت شرایط زیست‌محیطی و اقتصادی مناطق حفاظت شده، باعث خسارت و نابودی این مناطق شده و با ادامه این روند، افغانستان به زودی مناظر منحصر به فرد طبیعی خود را از دست خواهد داد. تعداد زیادی از حیوانات ویژه این مناطق نیز با خطر انقراض مواجه هستند. برخی از این نوع حیوانات مختص افغانستان بوده و اکنون در حدود ۷۰ نوع از آنها در فهرست سرخ جانوران در حال انقراض نهادهای بین‌المللی محیط زیست قرار دارند. (۵)

شهرهای دیدنی افغانستان

کابل بلخ هرات قندهار غزنی بدخشان بامیان میباید. (۶)

مناطق که آب و هوای آن صحت میدهد

* تقریباً تمام دره های هندوکش دارای آب هوای مناسب اند. ولی جاها که بود باش دارند پغمان استالف جبل الالسراج فرزه سالنگها بهسود بدخشان و نورستان اندراب پنجشیر میباید. (۷)

محلات تاریخی خیلی مشهور افغانستان

وزارت اطلاعات کلتور افغانستان تبلیغات در مورد جاهای تاریخی چون بت بامیان روضه مزار شریف، قلعه اختیار الدین هرات، مسجد جامع هرات، منارجام غور، تخت رستم سمنگان، قلعه زابل، قلعه غزنی، چهل زینه قندهار، بت بامیان، بنا سکندر در آی خانم تخار، و بناهای شیوکی کابل، ارگ کابل بنا مسجد ۹ گنبد بلخ قلعه فریدون و دژ کک کهزاد قلعه ضحاک و غیره را نمایند تا بتواند جلب توریستها را نمایند. (۸)(۹)

بناهای تاریخی و مکانهای دیدنی افغانستان

بامیان

۱. دو تندیس ایستاده ۵۵ متری صلصال و ۳۸ متری شهمامه و سه تندیس نشسته دیگر و مَزگت‌ها و نگاره‌های رنگی و بسیار نفیس در پیرامون آنها. این دو مجسمه عظیم ایستاده به عنوان عجایب جهان در یونسکو ثبت شده است.

۲. بیش از سه هزار مغاره دست ساز و مَزگت (معبد) و سالن و اتاق در اطراف مجسمه‌های ایستاده در مرکز بامیان.
۳. قلعه یا شهر ضحاک و غار ضحاک که به قول شیروانی: دارای دوازده هزار باب خانه و هزار باب دکان در درون کوه سنگی کنده شده است.
۴. شهر نریمان متصل به شهر ضحاک.
۵. غار فریدون عادل در دره شهیدان.
۶. زیارتگاه یا خاک کاوه آهنگر در حدود هشت کیلومتری بامیان در سمت غرب شهر ضحاک.
۷. ویرانه‌های شهر غلغله (بالا حصار شهر مرکزی بامیان) و شهر زیر زمینی آن.
۸. مغاره‌ها و بناها و مجسمه ده متری منسوب به بودا در دره ککرگ.
۹. مغاره‌های قلعه غمی و بناهای دره فولادی.
۱۰. قلعه‌های کافری و مغاره‌های دره قول اکرم.
۱۱. مغاره‌ها و سموچ‌ها و جهیل (دریاچه)های دره چاشت یکه اولنگ (چه چشت = چیچست اوستایی)
۱۲. بقایای شهر بربر در حدود سه کیلومتری نیک مرکز ولسوالی یکه اولنگ.
۱۳. قلعه شگفت‌انگیز چهل برج در امتداد دریای بندامیر در شمال غرب مرکز یکه اولنگ.
۱۴. شهرک گوهرگین (گوهرگان) در فیروزبهار در حدود بیست کیلومتری جنوب شرق نیک مرکز ولسوالی یکه اولنگ. شهرک گوهرگین دارای برجها و سردابه‌هایی است که چندین سردابه آن از دوره باستان و هفت برج آن از دوره شاهان غوری بجا مانده است.
۱۵. استوپه (خانقاه = خانگاه بودایی) در قریه کیلگان در چهل و هشت کیلومتری شمال غرب نیک مرکز یکه اولنگ.
۱۶. استوپه‌ها و معبد شاهی که در زمان حکومت حامد کرزی توسط زمربالی طرزی باستان‌شناس فرانسوی افغانی‌تبار در مرکز بامیان کشف شد.
۱۷. آثار باستانی دیگر یکه اولنگ مانند: مغاره‌های صنعتی قریه شاه نهنگ و قاشقوله و بیدمشکی و تنگی سفیدک و سر سُم و سه خوال و دهن دره پلنگ و... که در آنها خانه‌ها، سالن‌ها و اتاق‌هایی دارای رواق و تاق و تاقچه و پلاستر و نقاشی‌ها دیده می‌شوند. تیم باستان‌شناسی مشترک افغان- جاپان این مغاره‌ها را دیده و از آنها گزارش‌هایی تهیه کرده است.
۱۸. دریاچه‌های قلعه‌های کوه بابا و حوض شاه فولادی که در زبان محلی بنام «آود» یاد می‌شوند.
۱۹. دره اژدر با دو اژدر سنگی خورد و کلان (ساخته شده از رسوب مواد طبیعی در آب چشمه)

۲۰. بند هفتگانه و اسرار آمیزی معروف به بند امیر در یکه‌اولنگ در ۸۰ کیلومتری غرب مرکز بامیان (پارک ملی)
۲۱. قلعه زاق بر سر کوه زاق در منطقه رستم یکه اولنگ.
۲۲. قلعه دختر
۲۳. شهر یاقوت بر سر کوه توپ در سر سیرداق رستم.
۲۴. تندیس هفده متری خوابیده‌ای منسوب به بودا در قول غوزه.
۲۵. لخشوم قلعه و قلعه الله‌داد خان مغول در ولسوالی شیبیر (۴۴ کیلومتری مرکز بامیان).
۲۶. شهر و قلعه‌های باستانی و دوره اسلامی «سر خوشک» در غندک ولسوالی شیبیر بامیان.
۲۷. آثار باستانی و کاروانسرا و قلعه شش برجه در کالو در همسایگی معدن معروف آجه‌گگ.
۲۸. کاروانسرای جرس طوغی در نزدیک شش پل در شرق بامیان.
۲۹. کاروانسرای سر کالو و قلعه شش برجه کالو و کاروانسرای اخضرات در ولسوالی پنجاب (۵۵ کیلومتری مرکز بامیان)
۳۰. قلعه‌ای باستانی و چشمه شگفت‌انگیز بنام «چشمه چهل‌تن» در دره هاجر گهمرد (۸۵ کیلومتری مرکز بامیان)
۳۱. کوه عروس در ۱۴۰ کیلومتری مرکز بامیان.
۳۲. غارهای زیبای طبیعی چون: غار یخی قازان، غار لیگان، غار منته‌گگ، غارهای دره سنگ چسپان و دره سوماره.
۳۳. کوه‌های زرد و سبز و سرخ و دره‌های شاد و سرسبز.
۳۴. چشمه‌های جوشان کوه بابا آبها و دریاچه‌های خروشان .
- ۳۵: آبشارهای های بلند.
۳۶. حیات وحش غنی و شکارگاه‌های مختلف در دره اجر.
۳۷. مغاره دست‌ساز و صنعتی چهل‌ستون
۳۸. چندین هزار مغاره صنعتی و سردابه دست ساز در دل کوه‌ها و تپه‌هایی واقع در دره فولادی، سُرخدر، دره اژدر، دره ککرگ، دره سنگ چسپان و... (۱۰)

ولایت بدخشان

تا حال ۲۵ محل باستانی و مکان دیدنی در ۸ ولسوالی مانند ولسوالی‌های شغنان، یمگان، بهارک، ارغنجخواه، واخان، زیباک، کران و منجان، کشم و اشکاشم ولایت بدخشان شناسایی شده است. ویرانه‌های بهارک (که در حاشیه شهر تاریخی بهارستان و لان شی آباد شده است)، اشکاشم و توپخانه زیباک و مقبره ناصر خسرو تنگه واخجیر پامیر و وادی واخان از مکانهای تاریخی و دیدنی بدخشان است. (۱۱)

ولایت بادغیس

در ولایت بادغیس تا حال ۵۷ مکان باستانی شناسایی شده است. قلعه نو در سمت راست دره ای به پهنای هشتصد متر قرار گرفته که قلعه بزرگی (در دهستان قلعه نو) محیط قلعه بین حدود ۳۶۵ تا ۴۵۷ متر، با دو دروازه در شمال و جنوب، دارد و با خندقی محصور شده است.

زیارتگاه : بر بالای تپه بزرگی به نام قلعه کوه نریمان، زیارتگاهی است به نام امامزاده اصغر. همچنین زیارتگاه‌های خواجه عبدال در کوهستان لمان و خواجه ابوالقاسم در ده خارستان زیارت سدقاسم و زیارت خلیفه بهرام قرار دارد.

بناها ها : بناهای نوه توک آب پوده، زیارت میرغیاث الدین لنگرسریف و باغلو، بند سبزک قلعه مورچاق در بالامرغاب، قلعه ملک انتر در قادس، قلعه پیوار در جوند، منطقه ده گرم در ۵ کیلومتری ولسوالی جوند مدرسه شاه مشهد در جوند درین ولایت نام برد. (۱۲)

ولایت فراه

شهر کهنه فراه، شهر اسفندیار، کافرقلعه، بارندک، قلعه پنج جفت گاو، قلعه چارماس، قلعه هفت سوراخ برنگک، قلعه مساو، مزار سید محمد، مزار شاه مبارک، مزار ابونصر فراهی، مزار شهدای کنسک، مزار سلطان امیر، قلعه فریدون و دژ کک کهزاد.

آبده تاریخی فراه قرار ذیل میباشد

کافر قلعه (کک کهزاد): کافر قلعه با حدود دو هزار سال قدمت تاریخی، در ۱۵ کیلومتری جنوبشرق شهر فراه موقعیت دارد. این قلعه از سنگ، خشت پخته و گچ ساخته شده و به اساس روایت شاهنامه فردوسی متعلق به کک کهزاد بوده است. در شاهنامه فردوسی از این بنا به عنوان یکی از بزرگترین قلعه‌های سیستان زمین یاد شده است. بنا بر روایت‌های تاریخی، کافر قلعه متعلق به پهلوان سرزمین فراداتا (فراه)، کک کهزاد است.

قلعه لاش جوین: قلعه لاش جوین یکی دیگر از آبده‌های تاریخی ولایت فراه است که به نام‌های مختلفی چون قلعه سفید کوه، اسپهد کوه، سفید دژ و... نیز یاد شده است. این قلعه در شمال ولسوالی لاش جوین ولایت فراه موقعیت دارد و یکی از عجایب این قلعه، تونلی است که با طول ۲۰-۲۵ کیلومتر در زیر این قلعه حفر شده است.

ارگ نوده: ارگ نوده، آبده تاریخی است که در ۱۷ کیلومتری غرب ولایت فراه موقعیت دارد و به شکل خامه اعمار شده است. این آبده در سمت غرب قریه نوده موقعیت دارد که خوشبختانه تا حالا از بین نرفته و پابرجاست.

شهر پشاوران: شهر پشاوران از جمله آبدات تاریخی سیستان زمین در ولایت فراه است که در وزارت اطلاعات و فرهنگ ثبت شده است. این آبده تاریخی در غرب ولایت فراه، در ولسوالی لاش جوین موقعیت دارد.

غار تونل‌مانند: این تونل با قدامت تاریخی زیاد در سمت شمال ولسوالی لاش جوین ولایت فراه موقعیت دارد. قرار گفته‌های مردم محل، این تونل سه کیلومتر طول دارد. غار تونل‌مانند نیز از جمله آبداه‌های تاریخی است که در وزارت اطلاعات و فرهنگ به ثبت رسیده است.

تخت رستم: تخت رستم که به نام رستم زال یاد می‌شود در غرب ولایت فراه، تقریباً در ۳۰ کیلومتری شهر در بین زمین‌های قریه تخت و در نزدیکی سرک عمومی فراه الی ولسوالی جوین قرار دارد. این آبداه تاریخی نیز در وزارت اطلاعات و فرهنگ ثبت شده است.

حوض خشت پخته قریه رج:

این جای تاریخی تقریباً ۱۲ کیلومتر از شهر فراه فاصله دارد. در سمت شمال شهر فراه در غرب زیارت شیخ ابونصر فراهی در سمت جنوب قلعه رج در قریه رج قرار دارد. مکان‌های تفریحی فراه باغ پل، باغ نو، باغ کافی، زیارت سلطانی امیروکافر قلعه می‌باشد. (۱۳)

ولایت فاریاب

در این ولایت بیش از ۱۶۳ آبداه تاریخی وجود دارد که مشهورترین آنها از جمله «گنبد عدالت» که در گذشته‌ها بنام چهارسو یاد می‌شد و همچنین «حوض آقینه» که در ولسوالی اندخوی موقعیت دارد در قرن ۱۵ توسط دولت شیبانی‌ها به منظور آب دهی به حیوانات کاروان راه ابریشم اعمار شده است. مدرسه خشتی که در شهر میمنه مرکز این ولایت موقعیت دارد نیز از دیگر آبداهات تاریخی این ولایت می‌باشد.

از محل‌های شهر فاریاب می‌توان به چارسماور، قلعه مهرنگار، چیم قلعه، قلعه قاسم، قرق بیگیت، اصحاب کهف، حمام چشمه، حوض آقینه و قلعه سلطان سنجر از بناهای مشهور تاریخی فاریاب است. و از بزرگان آن می‌توان ظهیرالدین فاریابی شاعر و غلاممحمد میمنگی نقاش را نام برد.

در فاریاب ۱۴۱ مقبره و آرامگاه عارفان، صوفیان و افراد تأثیرگذار تاریخ که در زمان‌های گذشته از خود فعالیت‌های به یاد ماندنی برجای گذاشته‌اند وجود دارند. از جمله ۵۱ مکان تاریخی دره‌ها، مخروبه‌ها و آثار باستان کهن نیز در شماری از ولسوالی‌ها و شهر میمنه وجود دارند که تاریخ ولایت فاریاب را رنگین کرده و مردم به این مکان‌ها احترام خاصی دارند.

آرامگاه‌های مشهور فاریاب و وضعیت فعلی این آرامگاه‌ها

آرامگاه منسوب به اصحاب کهف، لقمان حکیم، امام صاحب، آرامگاه منسوب به دانیال پیامبر، زیارت آخذ بابا، آرامگاه خواجه باغچه، آرامگاه خواجه گرگاو، آرامگاه حضرت

سلطان سیدمحمد قتال، آرامگاه خواجه بی‌چاقلی، آرامگاه سلطان خواجه کوه و آرامگاه خواجه‌ی خضر از آرامگاه‌های مشهور فاریاب هستند که با قدمت چند صد ساله مورد باورهای دینی مردم قرار گرفته است. (۱۴) (۱۵)

ولایت قندهار

از بنا مشهور این ولایت مقبره احمد شاه ابدالی پادشاه نامدار افغانستان، آرامگاه میرویس هوتکی. چهل زینه، جاده عیدگاه و فرودگاه قندهار، تپه مندیگک، و آرامگاه بابا صاحب بند دهله، میدان میوند، نارنج قلعه زیارتگاه خرقة مبارک زیارتگاه شیر سرخ اشاره کرد. زیارتگاه باباولی (در دامنه تپه با درختان چشم‌انداز عالی از رودخانه ارغنداب و مزارع) (محل تاجگذاری احمد شاه درانی) میباشد. که در مورد بعضی آبدات و مقبره‌ها مختصراً نگاشته میشود.

طاق چهل زینه

یکی از جاذبه‌های تاریخی و گردشگری در قندهار، افغانستان است. این طاق سنگی در بخش غربی شهر قندهار بر فراز کوه سرپوزه قرار گرفته است، این طاق در منطقه است که از یک طرف مشرف به رودخانه ارغنداب است، و از طرفی مشرف به منظره باغ‌ها و مناظر طبیعی، که بر مجذوبیت آن افزوده است. این طاق سنگی به دستور ظهیر الدین محمد بایر احداث شد، و قدمت آن به سال ۹۵۳ قمری بازمی‌گردد.

تپه مندی گک

این تپه یکی از جاذبه‌های تاریخی در شهر قندهار است. تپه باستانی مندی گک دارای ارتفاع ۳۱ متر، از تراکم آبادی‌های پانزدگانه ای ایجاد شده است، قدمت این تراکم‌ها به ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد بازمی‌گردد.

مقبره احمد شاه ابدالی، میرویس هوتکی، زیارت خرقة شریفه، شمشیر غار، پنجوایی، جاده عیدگاه، تور غار، کتیبه آشوکا، کوهک، مسجد جامع، دروازه عیدگاه، دروازه احمد شاه بابا، و... از دیگر جاذبه‌های تاریخی و گردشگری در قندهار هستند، که قدمتی تاریخی در حدود ۱۰۰۰ سال دارند.

زیارتگاه‌ها و اماکن مذهبی

سنگ تهداب ساختمان جدید مسجد جامع و خرقة شریفه در سال (۱۱۸۶ هـ ق) در زمان پاچاهی تیمورشاه سدوزی گذاشته شد و کار اعمار آن به تاریخ اول ماه رمضان سال (۱۱۹۰ هـ ق) تکمیل و خرقة مبارک به آن منتقل شد. باگذشت زمان برخی تغییرات در ساختمان جامع صورت گرفته است؛ اما در زمان سردار محمدعثمان خان تغییرات ویژه در آن به وجود آمد. شکل کنونی این ساختمان در زمان پاچاهی مرحوم محمدظاهرشاه صورت گرفته است. البته که بعضی از منازل و مقبره‌ها تخریب گردیده و صحن خرقة مبارک وسعت یافت.

کار نقاشی زیارت خرقه شریفه در زمان پاچاهی امیر حبیب‌الله خان به تلاش‌های سردار نصرالله خان با دست صوفی عبدالحمید بارکزی نقاش ورزیده زمان به پایان رسید. یک بار کار کاشی کاری خشت اطراف زیارت توسط وزیرمحمدگل خان زمانیکه والی کندهار بود نیز صورت گرفت، همچنان بعداً این کار به رهبری عبدالغفور خان اجرا شد که خشت کاشی آن از سوی خیر محمدکلال ساخته شده است.

همچنان اماکن مقدس و زیارت‌های دیگر نیز درکندهار وجود دارد که عبارت است از:

موی مبارک

شاه مقصود آغا

بابا ولی

حضرت جی بابا

جمال بابا

شین غزی اصحابی

دارو نیکه

پیر ملا محمدجان آخوند

صابر شاه ملنگ، میرویس نیکه

احمدشاه بابا

زرغونه انا

ملالی

شیر سُرخ

ملا شیراخذ

سپین کوخی بابا

صوفی صاحب

آخوند صاحب

ابراهیم خلیفه بابا

چهار راهی شهدای میوند

میا نور محمد صاحب مزار

خوجک بابا

ملا کتیه آخوند

ملا اکا

ملا عبدالحق آخوند

شیخ قلندر

ملا حسن ساکزی

بگت بابا
 پیر زالو بابا
 ملا صالح محمد آخوند
 ډنگر بابا
 کابلی شاه
 پیر زنگی بابا
 کاکو بابا
 کوټ بابا
 زنجیر پا
 خواجه ملک
 جان لالا
 شیخ قلندر
 یک خاک شهیدان
 د شنو گومتو زیارت و همچو اماکن دیگر. (۱۶)

ولایت غزنی

در ولایت غزنی حدود ۳۰۰ آبدۀ تاریخی وجود دارد که از آن میان تنها ۳۰ آبدۀ طی ده سال اخیر ترمیم و بازسازی شده‌اند. ارگ غزنین، مناره‌های غزنین، قصر سلطان مسعود غزنوی، مقبره سبکتگین، بنیان‌گذار دودمان غزنوی، مقبره سلطان محمود غزنوی، مقبره سنایی غزنوی، تپه سردار و مناره‌های غزنی میباشند.

مکانهای دیدنی دوره غزنوی

باغ پیروزی: باغی که محل نشاط و شراب و هم چنین انجام تشریفات رسمی زمان غزنویان، خصوصاً سلطان مسعود غزنوی بوده است. مقبره سلطان محمود نیز بر طبق وصیت خودش در آن باغ است. باغ صد هزار یا باغ صد هزاره،
باغ محمودی: باغی که در زمان سلاطین غزنوی محل نشاط و شراب آنان بوده است.
باغ هزار درخت: باغی ساخته سلطان محمود.

مکانهای دیدنی

از جمله جای‌های دیدنی آن می‌توان به دریاچه آب ایستاده، تالاب ناور، چشمه‌های آب گرم دشت ناور، تالاب نور، بند سلطان، روستای المیتو، روستای شگفت‌انگیز شارزایده، غار شاه و غارهای لومان دشت ناور چشمه شفا و زیارت خواجه بلغار اشاره کرد.

مکانهای تاریخی

«همچنین از جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و مذهبی آن می‌توان این موارد را نام برد: ، سنگ نگاره‌های جاغوری، کتیبه سنگی جغتو، کتیبه سنگی ناور، شابه‌ار، بالاحصار، مقبره سلطان سبکتکین، آرامگاه سلطان محمود، کاخ سلطان مسعود، مناره‌های غزنی، مقبره سلطان ابراهیم غزنوی، مقبره سلطان مسعود بن ابراهیم غزنوی، مقبره سلطان شهاب‌الدین غوری، آرامگاه سنایی، قلعه نای، گنبد بیگم، عمارت و مقبره سلطان عبدالرزاق و سلطان الغبیگ، قلعه برگت عبدالاحمدخان، مقبره خواجه لایخوار، مقبره حضرت تاج اولیا، مقبره شیخ اجل سرزی، مقبره سید احمد مکه‌ای، بقعه رضی‌الدین علی لالا، مقبره شیخ عثمان هجویری، مقبره شیخ عبدالواحد غزنوی مشهور به شمس‌العارفین، مقبره شاه‌میر پالیزبان، مقبره بهلول دانا، مقبره خواجه قفال، مزار مولانا سیدحسین علوی غزنوی، زیارت ملانوح بابا، تپه سردار، مقبره ابوریحان، آرامگاه شریف خان، دروازه‌های شهر، ارگ غزنی، باغ فیروزی، باغ محمودی، باغ هزاردرخت، مقبره پسر سلطان ابوسعید، و... ..

بالاحصار غزنی یا شهرکهنه

این شهر در قسمت شمال شهر غزنی واقع شده است. پیشینه آن به حدود چهار هزار سال پیش برمی‌گردد. در دوره سلطنت سلطان محمود غزنوی مقر مقامات حکومتی از جمله شاه بوده است. این قلعه ۴۰ برج داشت که در اثر جنگ‌ها تخریب شده‌اند. که اکنون اثری از آن برج‌های نمانده است. ارگ غزنی از لحاظ معماری در عالی‌ترین نوع خود قرار دارد. شهر کهنه غزنی در پیرامون ارگ واقع شده است و دارای سه معبر به نام‌های بهلول، بازار و کنک می‌باشد. در قسمتی از آن بازاری با دکان‌های بزازی، پوستین‌دوزی، زرگری، مسگری و ... بوده که اینک تخریب شده است.

مقبره سلطان محمود غزنوی

سلطان محمود از نامدارترین زمامداران سلطنت غزنویان است. وی در سال ۳۸۸ هـ (۹۹۸ م) بر تخت نشست و در سال ۴۲۱ هـ (۹۳۰ م) از دنیا رفت. مقبره او از سنگ مرمر زیبا ساخته شده و فعلاً در قریه روضه موقعیت دارد. ساختمانی که اکنون مقبر سلطان محمود غزنوی در آن قرار دارد، در زمان حکمرانی وی، به نام عمارت فیروزی یاد می‌شد و محل تفریحگاه سلطان بود. در پی چندین دهه جنگ، این عمارت آسیب زیاد دید و در سال ۱۳۸۷ خورشیدی ترمیم گردید.

منارهای غزنی

در شرق شهر کنونی غزنی دو منار دیده می‌شود که یکی از دوره مسعود سوم و دیگری از دوره سلطنت بهرام‌شاه (آخرین پادشاه غزنویان/ نیمه اول قرن ۱۲ میلادی) بر جای مانده است. آنچه این دو منار را زیانزد خاص و عام کرده است، معماری و سبک هنری به کار رفته در ساخت این دو منار است.

گنبد بیگم

این گنبد در ولسوالی جغتو در دره سراب واقع شده است. قدمت تاریخی آن به دوره سلطنت سلطان محمود غزنوی برمی‌گردد. این گنبد هشت ضلع دارد و از خشت پخته ساخته شده است. منافذ و اشکال هندسی در دیوار آن که از قسمت بالا تا پایین ایجاد شده و نور را به سمت داخل هدایت می‌کند، مهارت خاص معمار آن را به نمایش گذاشته است. طبق روایت‌هایی مردم منطقه، این گنبد مربوط به زنی است به نام بیگم. این زن در کنار چشمه‌ای مشغول رختشویی بود، سلطان از وی آب خواست. زن جامی از آب گل‌آلود به شاه داد. شاه آن را مسترد کرد و باز آب پاک خواست، زن بار دیگر آب گل‌آلود داد. برای بار سوم آب خواست، زن آب گوارا به شاه تقدیم کرد و گفت: چون از سیمای شما خستگی پیدا بود، آب ندادم تا خستگی تان رفع شود. اگر آب پاک می‌دادم و شما نوش جان می‌کردید، بیمار می‌شدید. شاه از سخن او خوش آمد و دستور داد تا مبلغی پول و قطعه زمینی به او اعطا کنند. چون زن وفات کرد، به دستور شاه، گنبدی بر قبر وی بنا نمودند.

آرامگاه حکیم سنایی

آرامگاه حکیم ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی از عرفای بنام قرن پنجم قمری، در شمال مرکز شهر غزنی (منطقه مغولان) واقع شده است. وی در اواسط یا اوایل نیمه دوم قرن پنجم هجری قمری در غزنین دیده به جهان گشود. او از جمله شاعران دربار غزنویان مسعود بن ابراهیم غزنوی (۴۹۲-۵۰۸ ه. ق) و بهرام‌شاه بن مسعود (۵۱۱-۵۵۲ ه. ق) بود که پس از جذب به حق، عاشق جمال دوست شد و به امور دنیا پشت نهاد. به بلخ، هرات، نیشابور، سرخس مسافرت و به زیارت خانه خدا رفت. پس از آن به سرودن قصاید و اشعار عرفانی پرداخت که در کتاب‌های صدیقه الحقیقه، طریق التحقيق، سیرالعباد الی المعاد، کارنامه بلخ، شریعه و الطریقه گرد آمده‌اند. این حکیم بزرگ در سال ۵۴۵ قمری دیده از جهان فروبست و در شهر غزنی دفن گردید. آرامگاه فعلی او در دوره ظاهرشاه ساخته شد.

آرامگاه ابوریحان بیرونی

ابوریحان محمد بن احمد بیرونی ۱۸ جدی سال ۳۵۱ خورشیدی دیده به جهان گشود. او یکی از دانشمندان بزرگ اسلامی است که در حکمت، اخترشناسی، ریاضیات، تاریخ و جغرافیا مقام بزرگ داشت. او در سال ۴۴۰ هجری قمری در سن ۷۸ سالگی در غزنه دیده از جهان فروبست و در شهر غزنی دفن گردید. آرامگاه او تا هنوز به شکل اولیه باقی مانده است. تنها دیوار باغ مربوط به مقبره وی در سال ۱۳۹۱ بازسازی گردید. از ابوریحان بیرون آثار زیادی به یادگار مانده است از جمله: آثار الباقیه (الآثار الباقیه عن قرون الخالیه)، اسطرلاب (کتاب فی استیعاب الوجوه الممكنه فی صنعہ الاطرلاب)، سدس (حکایه الاله الموسومہ بالسدس الفخری)، تحدید (تحدید نهایات الاماکن لتصحیح

مسافات المساكن)، چگالی‌ها (مقاله فی النسب آلتی بین الفلزات و الجواهر فی الحجم)، سایه‌ها (افراد المقال فی امر الاضلال)، وترها (استخراج الاوتار فی الدائره) و ...

موزیم غزنی

موزیم غزنی یکی از جاهای دیدنی این شهر به حساب می‌آید. در این موزیم آثار تاریخی زیادی نگهداری می‌شد که سابقه تاریخی شماری از آن‌ها به پیش از اسلام برمی‌گشت..

بند سلطان

بند سلطان یکی از قدیمی‌ترین بندهای آب است که در زمان سلطان محمود غزنوی بین سال‌های ۳۸۷ – ۴۲۱ هـ ق به دستور سلطان محمود ساخته شده است. این بند در فاصله ۱۸/۵ کیلومتری شمال غرب شهر غزنی واقع شده است. دیواره‌های آن ۱۵۰ متر طول و ۸۰ متر ارتفاع دارد. در زمان حبیب‌الله در سال ۱۳۱۸ قمری اندکی پایین‌تر از دیوار قدیمی بند سلطان، بند دیگری با سرپرستی انجنیر ملر انگلیسی ساخته شد که به نام «بند سراج» نام‌گذاری گردید.

قلعه نای؛ زندان مسعود سعد سلمان

حصارنای در فاصله تخمینی ۵۰ مایلی غرب شهر غزنی در دل کوهستان‌های خشن و قلل مرتفع واقع شده است. از مرکز ولسوالی قره‌باغ ۵۰ کیلومتر فاصله دارد. قلعه نای، از شمال به کوتل ناور، از جنوب به کوتل زردآلو، از غرب به کوه بوغند، دشت دهبدی/دبدی و از شرق به کوه‌های بیرم و بیدره پیوسته است.

شهرت نی‌قلعه به خاطر زندانی است که در آن مسعود سعد سلمان شاعر معروف دوره غزنویان محبوس بوده است. نام این قلعه در اشعار مسعود سعد زیاد آمده است. در زمان غزنویان از این قلعه برای نگهداری زندانیان سیاسی، انبار غنایم جنگی و هدایای سلطنتی استفاده می‌شد. این زندان دیوار مستحکمی داشته که هنوز دیواره‌های آن پابرجاست. این زندان دارای یک برج محافظتی، چند اتاق به ارتفاع سه متر و طول ۷ تا ۱۲ متر و سوراخ‌هایی به منظور رفت‌وآمد، بوده است.

در زمان سلطان محمود، حصارنای یک محل تفریحی بوده است که گاه خود و همراهانش برای تفریح در این منطقه می‌آمدند. بعد از سلطان محمود، در زمان سلطان ابراهیم و سلطان مسعود، این منطقه به زندان سیاسی تبدیل شد. زندانی‌های سیاسی را در این منطقه محبوس می‌ساختند.

شارزایده؛ روستای شگفت‌انگیز صخره‌ای جهان

منطقه شارزایده در ولسوالی جاغوری واقع شده است. به گفته پژوهشگران، شارزایده یکی از چهار روستای صخره‌ای جهان است. قدمت تاریخی آن به پیش از اسلام برمی‌گردد. روزگاری در این منطقه دژ مستحکمی وجود داشته که اینک به شکل تلی از خاک به نظر می‌رسد. این دژ در دوره غزنویان و غوریان به عنوان قطعه نظامی و زندان استفاده

می‌شده است. سه دیده‌بان داشته و راه‌های عبور آن سنگ‌فرش بوده است. خانه‌های آن با معماری صخره‌ای و به شکل مخروطی یا کله‌قندی ساخته شده‌ان. « (۱۷)
(داخل ناخنک نوشته احمد در ویبسایت هیواد)

ولایت ننگرهار

از آثار مهم شهر جلال‌آباد در ولایت ننگرهار، سراج‌العمارت، آرامگاه عبدالغفار خان، مقبره محمد گل مومند، موزیم ننگرهار، انگور باغ، شیشم باغ، میلمی باغ و نشستگاه امیر حبیب‌الله و امان‌الله شاه، بود که در سال ۱۹۲۹ میلادی نابود شد. باغ‌های آن ولی هنوز برپا هستند و فضایی دلپذیر دارند. آرامگاه هر دو فرمانروای نامبرده در درون باغی در روبروی سراج‌العمارت قرار دارد.

آثار باستانی ننگرهار موزیم مخروبه فارم هده بهسود، تعمیر مخروبه تپه سبز آباد ولسوالی خوگیانی که اخیراً وزارت اطلاعات کلتور از آن ۱۶۰ آثار پیدا نمودند،

تپه های تاریخی هده

تپه کلان: این محل یکی از مهم‌ترین نقاط هده و بالای یکی از برجسته گی‌های جلگه واقع است و از آن جا اراضی ماحول تا جدار کوه‌ها معلوم می‌شود. طول این تپه بیش از صد متر است و از این جهت نسبت به سایر تپه‌های هده کلان‌تر معلوم می‌شود و کلان نام دارد و چندین آبدۀ بودایی قدیم و جدید متصل و پهلوی هم افتاده است.

تپه کافری‌ها: این تپه به ثلث فاصله یی افتاده که هده را از (باغ گاهی) جدا می‌کند به استثنای سمت غربی همه جهات آن را جلگه فرا گرفته، در قسمت غربی آن شیلۀ یی تشکیل شده و دامنه عمومی آن به حصه باغ گاهی رسیده که آبادی‌های قدیمه در آن بود. باغ گاهی - شاخیل غوندی - برانس - غارنو - ده غوندی از جمله جاهای دیگر تاریخی آن است. (۱۸)

ولایت سمنگان

از اماکن دیدنی ولایت سمنگان به تخت رستم و قصر جهان‌نما و بازار سرپوشیده خلم و هزار سم می‌توان اشاره کرد.

تخت رستم و غارهای آن مربوط به دوره بودایی است. قصر جهان‌نما از سازه‌های تاریخی ولایت سمنگان است. این بنا که در ولسوالی خلم قرار گرفته مربوط به دوره عبدالرحمن خان است. آبدات تاریخی سمنگان آتشکده سرخ کوتل هزارسوم، قره کمر، شهرکهنه، رباتک، ۴قلعه، کافرقلعه، غاریارملک میباشد.

مکانهای جالب و دیدنی

مکان دیدنی و جالب این ولایت عبارتند از تنگی تاشقرغان قصرجهان نما تاشقرغان کوچه عارق، چکاک، تنگی یعقوب پایین، سرخه گاوکش، تیموری بیانان، خانه سنگی، قره

مورچه، سرخه بوبکی، حاجی بچه، اوی متان، نیکک، تاجک دهی و چلغزار و ولسوالی خرم سرباغ و دره زندان اشاره کرد. (۱۹)

ولایت کابل

- * آرامگاه تیمورشاه
  - * مسجد عیدگاه
  - * بوستان سرای، آرامگاه امیر عبدالرحمن خان
  - * باغ بابر
  - * باغ لطیف
  - * زیارت شیخ سعدالدین احمد انصاری
  - * آرامگاه سید جمال الدین اسدآبادی
  - * مسجد چوبفروشی
  - * آرامگاه نادرشاه شهید
  - * مسجد شریف علیا
  - * مسجد ملا محمود
  - * مسجد گذری
  - * مسجد سه‌دکان چنداؤل
  - * دیوارهای سرکوه شیردروازه و آسمانی
  - * بالا حصار کابل
  - * قصر دارالامان
  - * کاخ کوتی‌باغچه و برج‌های درون ارگ
  - * آرامگاه و مسجد حاجی صاحب پایمنار
  - * قصر چهلستون
  - * منار علم و جهل
  - * منار عبدالوکیل خان
- کابل شهریست که خودش دیدنی است . مکانهای دیدنی کابل فرزه پغمان بند قرغه آبشار درونته شکرده میباشد. (۲۰)

ولایت لوگر

ولایت لوگر دارای ساحات تاریخی و آبدات تاریخی مشهور می‌باشد که ساحه باستانی مس عینک در ولسوالی محمد آغه، ساحه سجاوند در ولسوالی برکی و ساحه کافرکوت در ولسوالی خروار وجود دارد، اکنون در ولایت لوگر ۱۲ ساحه تاریخی، ۱۶ آبده تاریخی،

بیش از ۲۰ قلعه‌های تاریخی، ۱۹ زیارت مشهور و ۶ ساحه تفریحی وجود دارد که از آن جمله دو آبنه تاریخی بازسازی شده است.

گل دره لوگر:

چشم‌اندازی آراسته شده است که بیشتر آنها صومعه‌هایی هستند که در کنار استوپه‌هایی بنا شده‌اند. در استوپه مراسم مذهبی به جا آورده می‌شود. صومعه معروف استوپه در گادره لوگر در جنوب شرقی کابل قرار دارد. مس عینک آرامگاه ملک سبز علی صاحب .

لوگر از گذر تاریخ

از خصوصیات تاریخی و باستانی ولایت لوگر بازارهای تاریخی آن است. تا سال ۱۳۵۷ ه.ش لوگر دارای سه بازار عمومی بود. بازار چرخ، کلنگار و محمد آغا. اما بعد از این تاریخ، بازار چرخ دست نخورده باقی ماند و بازار کلنگار و محمد آغا به کلی ویران و تخریب شد، بازارهای برکی برک و برکی راجان نیز در طول زمان از بین رفتند. امروزه بازار ده نو، در این ولایت از شهرت زیادی برخوردار است. از بازارهای مشهور این ولایت بازار ازره، بازار خوشی، بازار دوبندی، بازار بغار و بازار پل علم از دیگر بازارهای تاریخی این ولایت می‌باشد.

آثارهای باستانی

در مناطق چرخ، سجاوند، خروار (کافر کوت)، مس عینک، جمشید تخت، زرغون شهر (زیارت خواجه صدر اولیا) کوه سلطان صاحب و در دیگر مناطق تعداد زیادی از آثار تاریخی و باستانی دارد که قدامت تاریخی آن به صدها سال می‌رسد. برای مثال منطقه مس عینک دارای آثار باستانی است که قدمت بناهای آن مربوط به تمدن بودایی سده‌های اول تا هشتم میلادی برمی‌گردد.

بازارهای تاریخی لوگر

بازارهای تاریخی لوگر عبارتند از برکی برک، برکی راجان، بازار ازره، بازار چرخ و بازار خوشی بازار کلنگار و پل علم، بازار محمد آغه، می‌باشد.

آبدات و زیارتگاه‌ها

آبدات و زیارتگاه‌های تاریخی بعد از اسلام این ولایت عبارتند از: مسجد شاه محی‌الدین چرخ، مقبره ملک‌الکلام سجاوندی، زیارت شاه ابوالفتح در برکی راجان، نظرگاه مولانا صاحب یعقوب چرخ، زیارت مولانا صاحب پادخواهی، زیارت بابا صاحب پنده، میربرک، زیارت ملاصاحب آغا محمد، زیارت شیخ حسن و شیخ یوسف برکی در منطقه دو شیخ برکی برک، خواجه اسماعیل بابا، خواجه صدر اولیا، ملا کامران بابا و مقبره ابومسلم خراسانی. (۲۱)

ولایت لغمان

از آثار تاریخی ولایت لغمان زیارت مهترلام بابا و قلعه سراج است. قلعه سراج نام دژی تاریخی است در جنوب ولایت لغمان افغانستان مربوط به دوره امیر حبیب‌الله. این دژ امروزه تقریباً ۴۰٪ تخریب گردیده. اصل گنبد زیارت مهترلام بابا بسیار قدیمی بوده اما در زمان حبیب‌الله خان یک بار ترمیم گردیده ولی امروزه تقریباً ویران شده است.

ولایت لغمان در شرق افغانستان، آبدات تاریخی زیادی دارد که بیشتر آنان استوپه‌ها، مغاره‌ها، کلاها و زیارت‌ها می‌باشد. که بسیاری آنها تا حال کشف نگردیده است. درین اواخر چند اثر تاریخی از یک منطقه باستانی در دره کلمان شهرستان الینگار در ولایت لغمان در جریان کاوش‌های ساکنان محلی کشف شد. (۲۲)

نام تاریخی مهترلام و گنجینه‌های که کشف نشده

اصطلاح و نام (مهترلام) از دو کلمه (مهتر) و (لام) وجود آمده، که به معنای بزرگ، ارشد و کلان است. لام دارای چند معنای دیگر نیز است: لام در زبان پشه‌یی به معنای قریه است، که (مهترلام) را به قریه بزرگ ترجمه نموده می‌توانیم. ازین دیدگاه این نام مناسب است؛ زیرا در آن زمانها مهترلام دارای نفوس زیاد و محل تجارت و کاروبارهای مختلف بود، تجارت در آن رونق داشت و محل تقاطع راه‌های تجارتي بود. از سوی دیگر؛ لام عبارت از یک درخت میوه دار بوده که در هر بهار سال درین محلات برگ و شگوفه نموده و جلب توجه می‌نماید. همچنان (لام) به کشیش یا ملا بودایی نیز اطلاق می‌گردید. ازینکه لغمان یا لمکان در سابق در مسیر راه کابل- پشاور قرار داشت و دریای کابل از نزدیکی آن عبور می‌نمود، یک مرکز مهم بودایی نیز بود. پس به دور از امکان نیست که ازین لحاظ «لام» به معنای معبد، مزدک و عبادتخانه بودایی تلقی شود که درین محل وجود داشت. جهانگرد کوریایی (هوی- چاو huei-chao) در قرن هشتم میلادی در نوشته‌های خود از (لغمان) تذکر داده و می‌گوید که در آنجا پیروان دین بودایی می‌زیستند. قبل از او سیاح وزایر چینایی (سونگ‌ین) در سال ۵۱۸ م. که از مهترلام به ولایت ننگرهار امروزی به معبد کیکالام (Kika-lam) رسیده بود، و در منطقه (هده) این ولایت از معبد بودا دیدن نموده و به زیارت آن پرداخته بود، نیز از مهترلام یادآوری کرده است. طبق تحقیقات تاریخی علامه عبدالحی حبیبی هدف از تذکرات هر دو سیاح مذکور همانا شهر مهترلام می‌باشد، که یک ردا (چپن) بودا متشکل از سیزده پارچه و عصای بودا به طول ۱۶ فوت در همینجا نگهداری می‌شد. پس به گمان غالب کلمه لام درین منطقه برای عبادتگاه و دین بودایی صدق می‌نماید.

صبغه اسلامی

گویند نام پدر نوح مهترلمک بود. او در لغمان دفن است. طبق این عقیده (محل دفن نوح) را سلطان محمود غزنوی به مهترلام بابا ادای احترام نمود و به آن حیثیت یک زیارت متبرک را داد. در نزدیکی زیارت، باغ باشکوهی اعمار و یک مسجد را بنا نهاد که با کشیدن جوی آب یک حوض آب را نیز در جوار زیارت ساخت. زیرا در زبان سانسکریت و دری و پشه ای کلمه کهتر و مهتر وجود دارد. کهترلام به معنی خورد یا هده جلال آباد و مهترلام یا قریه بزرگ میباشد. (۲۳)

مکان جالب و دینی ولسوالی پراشاغان لغمان

این ولسوالی که به دلیل اهمیت تاریخی و زیبایی طبیعی خود شناخته شده است، یک مقصد محبوب برای گردشگران و جویندگان ماجراجویی است. منطقه پراشاغان در دره ای محصور شده توسط کوه‌ها واقع شده است و به خاطر مناظر خیره کننده اش معروف است. این منطقه مکان‌های تاریخی بسیاری از جمله برج پراشاغان را در خود جای داده است، یک بنای تاریخی که قدمت آن به قرن هفتم بازمی‌گردد. بازدید از این برج برای علاقه مندان به تاریخ ضروری است و نگاهی اجمالی به میراث فرهنگی غنی منطقه دارد. گردشگری یکی دیگر از عوامل مهم در اقتصاد منطقه است. بازدیدکنندگان از منطقه پراشاغان می‌توانند از طیف وسیعی از فعالیت‌های فضای باز مانند پیاده‌روی، بایسکل سواری و کمپینگ لذت ببرند. این منطقه دارای چشمه‌ها و نهرهای طبیعی بسیاری است و مناظر زیبا آن را به مکانی محبوب برای علاقه مندان به عکاسی تبدیل کرده است. (۲۴)

ولایت پروان

استوپاهای دوره بودایی توپ دره و قصر جبل السراج از آثار باستانی ولایت پروان می‌باشند

منارچکری: این منار طی دو هزار سال کاروانهایی را راهنمایی می‌کرد که از شمال و جنوب وادی کابل عبور می‌کردند. منار چکری در عصر کوشانیان ساخته شده و استوانه ای با ۲۰ متر ارتفاع بود. در این بنا از صنعت سنگتراشی گلدار استفاده شده بود. منارچکری در اثر اصابت راکت در مارس ۱۹۹۸ فرو ریخت.

از ۲۵ آثار تاریخی پروان معلوم می‌شود که قدامت بیشتر دو هزار سال دارد. بازار مس‌گری، بازار آهنگران، مسجد آهنگران، صُفَه خواجه‌ها، حوض لُخ‌ها، گذر چهارسو، بازار کهنه چاریکار، بازار چرمگری، اوغورهای سنگی، درمسال، زیارت شاه مست قلندر، زیارت بابه میرسنگی، قلعه جنگی توپ دره و پل میر علم؛ آثار تازه ثبت شده‌ای اند که در مرکز این ولایت قرار دارند. همچنان «قلعه کافر» اثر تاریخی نو ثبت شده‌ای است که در ولسوالی سالنگ این ولایت موقعیت دارد.

قدمات تاریخی، موقعیت و چگونگی ساحات و آبدات تاریخی ولایت پروان

بازار مسگری

بازار مسگری، با دو هزار سال قدامت در شمال شهر چاریکار مرکز این ولایت موقعیت دارد و در زمان «سکندر مقدونی» ایجاد شده و در آن، ظروف مسی طعام خوری ساخته می‌شد. در حال حاضر نیز در شمال این بازار ظروف مسی ترمیم می‌شود؛ اما بناهای تاریخی که در جنوب این بازار موقعیت دارد، تخریب شده است.

بازار آهنگری

این بازار نیز دو هزار سال پیش در جوار بازار مسگری چاریکار در زمان سکندر مقدونی ساخته شده و در آن زمان در این بازار وسایل نظامی چون شمشیر، سپر و زره ساخته می‌شد.

اکنون در این بازار تبر، تیشه، داس، کراچی، بیل و غیره ساخته می‌شود. بناهای ساخته شده آن زمان در جنوب این بازار تخریب شده؛ اما آثار آن معلوم می‌شود.

مسجد آهنگران

این مسجد نیز در شمال شهر چاریکار در جوار بازار آهنگران موقعیت دارد و اکنون به نام مسجد حضرت داود (ع) یاد می‌شود. این مسجد ۱۲۰۰ سال قدامت دارد، دیوارهای آن از سنگ و گل ساخته شده و در ساخت این مسجد، از حکاکی نیز کار گرفته شده است. این مسجد بارها ترمیم شده و در حال حاضر نیز مردم محل در آن نمازهای پنجگانه را ادا می‌کنند.

صُفه خواجه‌ها

این صُفه که ۱۲ متر مربع مساحت دارد، نیز در نزدیکی بازار آهنگران ۸۰۰ سال پیش از سوی «سید جعفر مجرد» ساخته شده است. حاجی سکندر، یک تن از موسفیدان محل که ۷۰ سال عمر دارد، گفت که این صُفه را شخصی به نام سید جعفر مجرد ساخته است. به گفته وی، مجرد به اساس هدایت پیر خود، چهار نهر را که اکنون به نام‌های «جوی خواجه، جوی ماهیگر، جوی بگرام و جوی کهنه» یاد می‌شوند در چاریکار ساخته است. سکندر افزود از بزرگان شنیده است که سید جعفر مجرد، مردم را زیر یک درخت در این صُفه جمع می‌کرد و از آنها در مورد ساخت این جوی‌ها مشوره می‌گرفت. به گفته او اکنون از این صُفه استفاده نمی‌شود.

حوض لُخ‌ها

این حوض؛ با داشتن ۸۰۰ سال قدامت، ۱۲ متر طول، ده متر عرض و دو متر ارتفاع دارد و در دو صد متری صُفه خواجه‌ها ساخته شده است.

در گذشته در این حوض، گیاهی به نام "لُخ" کشت می‌شد و از این گیاه در فرش مسجد استفاده می‌شد و از آن بوریا نیز می‌ساختند. اکنون از این حوض در آبیاری زمین‌ها استفاده نمی‌شود.

گذر چهارسو

این گذر، ۸۰۰ سال قدمت تاریخی دارد و در شمال شهر چاریکار در نزدیک صفا حواجه‌ها واقع شده است.

از این گذر، به چهار گذر دیگر (گذر آقایی، گذر اکرم خان، گذر ملتانی و گذر آهنگری) چاریکار رفت و آمد می‌شود.

بازار کهنه چاریکار

این بازار که از قدمت تاریخی ۲۰۰۰ ساله برخوردار است، در جنوب شهر چاریکار موقعیت دارد. در این بازار، آهنگری، مسگری، مندوی، دوا فروشی، عطاری، بزاز، کلالی و غیره وجود داشت. بناهای تاریخی این بازار به ویرانه تبدیل شده و در حال حاضر، تنها چند دکان خوراکی فروشی در این محل فعالیت دارد.

بازار چرم‌گری

این بازار در جنوب شهر چاریکار موقعیت دارد و از ایجاد آن ۷۰۰ سال می‌گذرد. در این بازار؛ نالی (پاپوشی که از چوب ساخته شده باشد)، دولچه‌های چرمی و گولک ساخته می‌شد. اکنون در این بازار، دولچه‌های چرمی و گولک ساخته می‌شود؛ اما بیشتر ساختمان‌های ساخته شده آن زمان در این بازار به مخروبه مبدل شده است.

اوغورهای سنگی

سه اوغور سنگی در بازار کهنه شهر چاریکار موجود است و قدمت تاریخی آن به ۷۰۰ سال می‌رسد.

اوغور؛ سنگی است که داخل آن کندن کاری شده و مردم آن زمان، به وسیله آن چرم‌ها را نرم می‌کردند و در برخی اوقات از آن کار آونگ را می‌گرفتند.

درمسال

این درمسال، در شهر کهنه چاریکار موقعیت دارد و قدمت تاریخی آن به دو صد سال می‌رسد. از این درمسال استفاده نمی‌شود؛ زیرا اکنون هندوها در چاریکار زندگی ندارند. در حال حاضر، تنها یک تن از اهل هنود به نام مستانه سنگه که در شهر چاریکار دکان طبابت یونانی دارد، شب را در این درمسال سپری می‌کند.

زیارت شاه مست قلندر

این زیارت که از قدمت تاریخ ۸۰۰ ساله برخوردار است، در جوار سرک نعمان و در جنوب شهر کهنه چاریکار موقعیت دارد.

میرزا محمد ۶۰ ساله، یک تن از دکانداران شهر کهنه چاریکار گفت که از بزرگان محل شنیده است که صدها سال پیش کسی به نام «شاه مست» در این شهر با پیرش زیست می‌کرد و روزی پیرش به او گفت که خود را پُل بسازد.

به گفته وی، بعد از این شاه مست، منطقه را ترک کرد و چهل سال را زیر یک پل در کابل سپری کرد و بعد از آن پیرش او را به شهر چاریکار آورد، لقب قلندر را کسب کرد و در همین جا وفات کرد.

زیارت بابہ میرسنگی

این زیارت، در جوار بازار آهنگران شهر چاریکار موقعیت دارد و قدامت تاریخی آن به ۱۲۰ سال می‌رسد.

بابه میرسنگی، باشنده منطقه آشابه ولسوالی جبل سراج بود و در جنگ افغان انگلیس در همین محل، به شهادت رسیده است. جنگ اول افغان انگلیس؛ در سال ۱۸۳۹، جنگ دوم در سال ۱۸۸۰ و لشکرکشی‌های اخیر انگلیس‌ها در سال ۱۹۱۹ میلادی بود که بعد از آن به تاریخ ۲۸ اسد سال ۱۲۹۸ هجری شمسی، انگلیس‌ها مجبور به امضای معاهده استقلال افغانستان گردیدند.

قلعه جنگی توپ دره

این قلعه که در چهار کیلومتری غرب شهر چاریکار موقعیت دارد، از قدامت تاریخی ۲۰۰۰ ساله برخوردار است. از این قلعه که در مساحت چهار جریب زمین ساخته شده است، نیروهای نظامی «کوشانی‌ها» استفاده کرده‌اند. اکنون تنها دیوارهای نیمه ویران این قلعه باقی مانده است.

قلعه کافر

این قلعه که اکنون تنها خرابه‌های بزرگ آن و در سه ضلع غربی، شرقی و شمالی آن، آثار برج‌ها نیز دیده می‌شود، در دره «کوکلامی» ولسوالی سالنگ ولایت پروان موقعیت دارد و از قدامت تاریخی ۲۰۰۰ ساله برخوردار است.

در زمان کوشانی‌ها تعدادی از مردم در این قلعه زیست نموده و بعد از تصرف این سرزمین از سوی مسلمانان، به «کافر قلعه» مسمی شده است.

پل میر علم

این پل، در مسیر جاده نعمان در شمال شهر چاریکار موقعیت دارد و هفتاد سال پیش از سوی شخصی به نام میر علم، از چوب ساخته شده بود که موترها نیز از آن عبور می‌کرد؛ اما اکنون پخته کاری شده است.

به گفته سید صبور مهدی آمر فرهنگ و گردشگری ریاست اطلاعات و فرهنگ پروان، هر اثری که قابل ارزش، نزد مردم محبوب و نشان دهنده مقطعی از تاریخ باشد و بیش از ۵۰ سال قدامت داشته باشد، شامل آثار تاریخی شده می‌تواند.

آثار تاریخی قبلاً ثبت شده

پیش از این نیز ۲۵ اثر تاریخی ثبت ریاست اطلاعات و فرهنگ این ولایت شده بود. به اساس معلومات ریاست اطلاعات و فرهنگ پروان، استوپه توپ دره، استوپه پزه شترک، زیارت چهار پیر حاضر، چشمه خانه پدران امام اعظم (رح)، تخت میرگل، مقبره بی بی اوغوری، زیارت خواجه سبزپوش ولی، باغ ریگ خواجه سیاران، و قریه دولت شاهی آثار تاریخی ثبت شده در مرکز این ولایت می‌باشند.

همچنان ارگ جبل سراج، برج تاریخی جبل سراج، سنگ خواهر و برادر، سنگ آفتاش، منطقه بی بی نیک زن، پل آشابه، پل بهلول و سموچ‌های گل بهار، آثار تاریخی قبلاً ثبت شده در ولسوالی جبل سراج این ولایت می‌باشند.

باید گفت که کافر قلعه، برج عبدالله و اطراف کوه پهلوان با داشتن هفت معبد بودایی در بگرام، قریه غوث و حوض‌های خاک در ولسوالی سالنگ، نیایشگاه فندقستان در ولسوالی سیاه گرد، دره نازو غوربند در ولسوالی شینواری و گرم چشمه غوربند در ولسوالی شیخ علی این ولایت، آثار تاریخی دیگری اند که قبلاً نیز ثبت شده‌اند. (۲۵)

جاهای دیدنی پروان

توپ دره محل است که در آن ابدات تاریخی و هم محل زیبای ولایت پروان است. و هم گلغندی دشت اوپیان ارگ شاهی جبل السراج از مکانهای دیدنی پروان است.

ولایت کاپیسا

کاپیسا از جهت پایتخت آریانا قدیم دارای حیثیت تاریخی می‌باشد. در دامن این ولایت اماکن زیادی تاریخی وجود دارد، مانند منطقه موسوم به زرگر در ولسوالی اول کوهستان که دارای آثار تاریخی بیشتر است و مردم همواره از آن بازدید می‌نمایند. از ابدات مشهور صومعه شوترک است که در کوه پهلوان کاپیسا، یک صومعه باستانی قرار دارد. این صومعه همراه با صومعه پایتاوا در اطراف شهر کاپیسا در ۴۰ کیلومتری شمال کابل که پایتخت شمالی امپراتوری کوشان بود قرار دارد.

برج عبدالله یکی از اماکن دیگر تاریخی کاپیسا است که در منطقه صیاد مرکز کاپیسا موقعیت دارد، آثار و تعمیرات زمان یونانی‌ها در آن موجود است. مرکز کاپیسا نیز یک

منطقه به نام ریگروان دارد که مردم از مناطق مختلف کشور برای دیدن آن به کاپیسا می‌آیند، قیصه‌ها و ساختار ویژه دارد. در تگاب و نجراب نیز اماکن تاریخی و مزدک‌های سابقه (عبادتخانه‌ها) نیز دیده می‌شود. منطقه صیاد مربوطات مرکز کاپیسا برای چکر از شهرت برخوردار است که صدها تن در فصل تابستان همواره از آن دیدن می‌نمایند.

مکان زیبا و دیدنی کاپیسا

ریگ روان یک جای است که سالانه ۲۰۰۰۰ گردشگر دارد. نجراب یک دره زیبا و دیدنی است.

موزیم کاپیسا

کاپیسا از نقطه نظر سابقه تاریخی به دوران کنشکای کبیر امپراتور کوشانی و همچنان دوران بودایی یونان باختری ارتباط می‌گیرد و یکی از ولایت‌های باستانی کشور است که در همجواری حکومت مرکزی قرار دارد و زمانی از نگاه هوای معتدل و زمین سبز و شاداب آن؛ پایتخت تابستانی امپراتوری کنشکای کوشانی در آریانای باستان انتخاب شده بود و همین امر سبب بیشترین آثار تاریخی در آن ولایت شده است. بدین لحاظ تا حال ۲۵ آثار تاریخی در موزیم کاپیسا موجود است. (۲۷)

ولایت جوزجان

جوزجان یکی از ولایت‌های شمالی کشور ۴۳ آبدۀ تاریخی را به خود جا داده است که از آن جمله ۵ آبدۀ در وزارت اطلاعات فرهنگ به ثبت رسیده است و ۳۸ آبدۀ دیگر در این وزارت به ثبت نرسیده است و نیاز به کاوش بیشتر دارد.

آثار ارزشمند تاریخی و باستانی جوزجان از قبیل بالاحصار شبرغان، مقبره حضرت ابن یمین شبرغانی، طلا تپه، یمشک تپه، بالاحصار شبرغان، مقبره حضرت ابن یمین شبرغانی، بقایای بنای تاریخی قلعه چغچی و بالاحصار آقچه، شواهدی بر تاریخی بودن این ولایت است.

طلا تپه

این کشفیات طلایی، از دوره‌های کوشانیان و اشکانیان بجای مانده است و از شش گور (پنج زن و یک مرد) که ثروت سرشاری از جواهرات گرانبها را در خود جا دادند بدست آمده است. در این گنجینه که پیشینه آن به سده یکم پیش از میلاد می‌رسد، آرایه‌هایی شامل سکه‌ها، گردن‌بندهای تزئین شده با سنگ‌های گرانبها، کمربندها، مدال‌ها و تاج‌ها بدست آمده است. این آثار تاریخی نشان می‌دهد جوزجان در قدیم از مناطق بسیار مهم و محل تلاقی فرهنگ‌ها و تمدن‌های بشری بوده است.

اماکن تاریخی اسلامی

مدارس و مساجد تاریخی چون مدرسه حضرت ابن یمین شبرغانی، مدرسه دینی ابوسلیمان جوزجانی، مسجد و مدرسه ده عزیزان ولسوالی خانقاه و زیارت علم لیک بابا در ولسوالی منگجیک از اماکن دینی است که پیشینه‌های علمی و فرهنگی مردم جوزجان را بیان می‌کند. زیارت بابا حاتم جوزجان: این مرقد احتمالاً مربوط به قرن دوازدهم است که در غرب مزار شریف واقع شده است و در ساخت آن از سبک غزنوی و تزئینات گچبری استفاده شده است.

مکانهای دیدنی جوزجان

ولسوالی آقچه، مسجد استانبول، خواجه دو کوه میباشد. (۲۸)

ولایت پکتیا

ولایت پکتیا پس از سقوط امپراتوری هخامنشی به دست اسکندر و از متصرفات وی به‌شمار آمد و با مرگ اسکندر در حیظه قلمرو جانشینان وی قرار گرفت. شناسایی بیش از ۱۱ هزار سکه باکتریایی در میرزکی، بیانگر آن است که این سرزمین جزو قلمرو باختریان بوده است. ظهور کوشانی‌ها در نواحی شمالی هندوکش و پیشروی آنان به نواحی جنوبی‌تر، در نهایت به سقوط دولت یونانی باختر در حدود سال‌های ۴۵-۲۰ ق م انجامید. از این تاریخ به بعد پکتیا در قلمرو کوشانیان قرار گرفت. در دوره فرمانروایی کوشانیان، از نیمه‌های سده ۲ م دودمان لویک، بر پاره‌ای از نواحی شرقی افغانستان امروزی از جمله پکتیا، فرمانروایی داشتند. هیوئن تسیانگ، بودایی چینی که در سده ۷ ق/م از سرزمین‌های غربی چین دیدن کرده است، از دو منطقه فالانا و آپوکان یاد کرده که ولایت امروزی پکتیا را نیز دربر می‌گرفته است. بنا بر گزارش وی، در این نواحی مانند دیگر نواحی شمالی و شرقی افغانستان امروزی، کیش بودایی رواج داشته است.

بالا حصار گردیز: از آثار ولایت پکتیا است. این اثر تاریخی در یک کیلومتری شرق ولایت در بالای تپه موقعیت داشته و تقریباً ۳۰ درصد آن تخریب شده است.

گنجینه میرزکه

یکی از گنجینه های مهم افغانستان، گنجینه میرزکه در نواحی شهر گردیز مرکز ولایت پکتیا در جنوب شرق این کشور است که در سال ۱۳۲۶ خورشیدی، برای اولین بار کشف شد.

چشمه متبرک

با تحقیقات بیشتری که صورت گرفت مشخص شد که در محل کشف سکه ها، چشمه متبرکی وجود داشته است که مردم به قصد تبرک، در آن سکه می انداخته اند. از سکه ها معلوم میشود که برای مدت صدها سال درین چشمه سکه انداخته شده است.

مکانهای دیدنی

زیارت شاه قصوار ، منطقه سپینه چشمه ماران ، کوه سیکارام ، بازار قدیمی در بین شاهراه کابل پکتیا (۲۹) (۳۰)

ولایت بلخ

در ولایت بلخ ۱۲۵ آبه تاریخی است که ۱۲۰ آن در معرض خطر قرار دارد.

* آرامگاه حضرت علی کرم الله وجهه

* مسجد نه گنبد

* برج عیاران

* بنا کتابخانه نوبهار بلخ

* مقبره رابعه بلخ

* قلعه جنگی

مکانهای دیدنی

موزیم روضه مبارک ، ولسوالی های بلخ، دولت آباد و دهدادی و چشمه ها (چشمه شفا، چشمه صیاد، چشمه گنج، چشمه مل آغان، چشمه خواجه سکندر)، کوه ها و تنگی ها (کوه

البرز و تنگی البرز، کوه شادیان و تنگی شادیان، کوه مارمل و تنگی مارمل، کوه خلم و تنگی خلم)، رودها (رود بلخاب، رود آمو) و ساحات دیگر گردشگری طبیعی از جمله دشت شادیان، تپه‌های ریگ روان در کلدار و شور تپه، جنگل‌های پسته در مارمل، نیزارهای بلخ، کلدار و شور تپه؛ و جاذبه‌های گردشگری فرهنگی که دربرگیرنده میراث‌های ملموس و غیر ملموس می‌شوند، مانند ساحات باستانی و بناهای تاریخی، جشن‌ها (نوروز و گل سرخ)، آیین‌ها، خوردنی‌ها و پوشیدنی‌های ویژه، ورزش‌های باستانی محلی (بزکشی و پهلوانی) و همانند این‌ها وجود دارند. از ساحات باستانی بلخ است.

چشمه خواجه سکندر:

چشمه خواجه سکندر در حومه روستای خواجه سکندر ولسوالی شولگره (دره گز باستانی) در فاصله یک کیلومتری کناره راست رود بلخ در پهلوی یک گورستان قدیمی از میان کشتزاران بیرون می‌تراود.

زیارت و آرامگاهان

ساحات باستانی و آبدیه‌های فرهنگی چون آرامگاه منسوب به حضرت علی، خلیفه چهارم اسلام، خانقاه سلطان العلماء، پدر مولانا جلال‌الدین محمد بلخی، زیارت و مسجد خواجه ابو نصر پارسا، منار زادیان، کافرقلعه و بالاحصار بلخ از شناسه‌های تاریخی بلخ اند. زیارت خواجه اکاشاه ولی، زیارت شیث، برج عیاران، مسجد نه‌گنبد و آرامگاه ده‌ها چهره نامور دینی و فرهنگی از دیگر میراث‌هایی اند که در طول قرن‌ها نام این ولایت را بلندآوازه نگه داشته‌اند. بیشتر این بناها و ساحات باستانی در ولسوالی‌های بلخ، دولت‌آباد این ولایت قرار دارند. (۳۱)(۳۲)

روضه مبارک

مسجد ۹ گنبد

هلمند

بندکجکی، مسجر لشکرگاه، قلعه بست، قلعه گرشک و وادی سنگین

هرات

در هرات ۷۰۰ مکان باستانی دارد. محلات خیلی مشهور عبارتند از مسجد جامع هرات مقبره گوهر شاد ارگ هرات موزیم جهاد بند سلما حرم خواجه عبدالله انصار موزه ملی هرات تخت صفر پل مالان پای منارها و .....

گذشته از ارگ هرات و مسجد جامع، گازرگاه شریف (آرامگاه پیر هرات)، شاهرخ میرزا، مناره‌ها، مسجد گوهرشاد بیگم و چشت شریف از جمله بناهای تاریخی هرات است. علاوه بر این مقبره‌ها و آرامگاه‌های مولانا، جامی، امام فخر رازی، شهزاده قاسم، شهزاده عبدالله، سلطان آغا، خواجه غلطان ولی، ملا واعظ کاشفی، ملا ناسفنج وسید عبدالله مختار، قدمت فرهنگی این شهر را به رخ هر بازدید کننده‌ای می‌کشد.

حوضها و آب انبارهای تاریخی شهر هرات نیز از مظاهر مهم معماری و تمدن این شهر به حساب می‌آمده‌اند. از نظر فن معماری و ارزشهای تاریخی، آب انبارهای هرات، به مهم‌ترین بناهای تاریخی این شهر، همچون مساجد و مزارات آن پهلو می‌زند. از دیگر آثار تاریخی هرات پل مالان است که یکی از بناهای تاریخی هرات و از پلهای زیبا و تاریخی افغانستان می‌باشد که بر روی رودخانه هریرود در منطقه مالان ساخته شده است. این پل در سال ۵۰۵ هجری قمری (برابر با ۱۱۱۰ میلادی) و در زمان سلطان سنجر سلجوقی به همین شکلی که اکنون هست، با اندک تفاوت، ساخته شد. در سال ۱۹۷۸ میلادی به دنبال حفاری‌های باستان‌شناسی که در هرات جریان داشت، چهار کنیسه بنام ملا آشور، غول، یوآو و چهارمی بدون نام، کشف شد که همه آنها در قسمت‌های قدیمی شهر باردورانی و مهندها قرار داشتند. بعدها کنیسه ملا آشور تبدیل به مکتب و کنیسه غول به عنوان مسجد حضرت بلال نام گرفت، ولی کنیسه یوآو هنوز با مشخصات اصلی‌اش باقی مانده.

پارک‌های شهر

تخت صفر

شهر هرات دارای چند پارک است که بزرگ‌ترین و معروفترین آن پارک تخت صفر است. تخت صفر در دامنه‌های نسبتاً هموار شمالشرق شهر هرات واقع شده و از فراز تپه‌های آن منظره شهر را به خوبی می‌توان تماشا کرد، اولین تهداب و نام گذاری آن به زمان تیموریان هرات. روایت بر فراز تپه‌ای که اکنون بلندترین نقطه و شامل باغ تخت صفر است، گوهرشاد بیگم ملکه مشهور، بخواش پدرش ملاصفرگاوچران تختی ساخته بوده تا ملاصفر بر آن بنشیند و چریدن گله گاو را مراقبت نماید و چون منطقه‌ای مرتفع و دارای چشم‌انداز وسیع می‌باشد.

پارکهای ملت، شیدایی، فرهنگ، میر داوود و مجتمع تفریحی استقلال از جمله پارکهای دیگر معروف هرات هستند. پارک اکو که به تازگی توسط اعضای اکو تهداب گذاری شده است مورد استقبال زیاد مردم قرار گرفت.

پل مالان هرات

در منطقه «مالان» و بر روی رودخانه «هریرود» از توابع «هرات» قدیمی‌ترین و زیباترین پل «هرات» به چشم می‌خورد. «پل مالان» از تاریخی‌ترین پل‌های منطقه

«هرات» می‌باشد. تاریخ ساخت آن را همزمان با پیدایش «هرات» و به قبل از اسلام می‌رسد. پلی با ۲۲ زیر گذر و ۲۴۰ متر طول که سال‌ها مسیر ارتباطی بین هرات و قندهار بوده است.

مقبره خواجه عبدالله انصاری

آرامگاه «خواجه عبدالله انصاری» فرزند «ابو ایوب انصاری» از یاران پیامبر اسلام (ص) در شمال شهر «هرات» قرار گرفته است. آرامگاه عارفی و ارسته که نزد مسلمانان و به ویژه اهالی محلی شهر «هرات» از احترام بالایی برخوردار است. این عارف و استاد اخلاق در سال ۳۹۶ هجری قمری در زمان سلطنت «آب ارسلان سلجوقی» به دنیا آمد و در سال ۴۸۱ هجری قمری در «گازرگاه» هرات درگذشت. آرامگاهی زیبا که در دل کوه‌های شهر «هرات» قرار گرفته است.

مسجد جامع هرات

«مسجد جامع هرات» قدیمی‌ترین مسجد این شهر به حساب می‌آید. بنای اولیه این مسجد را در سال ۵۹۷ «غیاث الدین غوری» بنا نهاد ولی موفق به اتمام آن نشد. در سال ۱۲۰۲ میلادی جسد «غیاث الدین» زیر گنبد این مسجد مدفون شد. این مسجد در زمان «تیموریان» به پایان یافت و از آن به بعد به دلیل شرایط جغرافیایی و سیاسی تاکنون بارها بازسازی شده است.

مقبره خاتم الشعرا «جامی»

در شمال شرقی شهر «هرات» آرامگاه شاعر، عارف، موسیقیدان و صوفی نام دار به نام «نورالدین عبدالرحمن بن احمد» معروف به «جامی» قرار دارد. گلدسته‌های بلند و آجری این بنای تاریخی و زیبا از فاصله دور نیز به چشم می‌خورد. دیواره‌های بیرونی این بنا با کاشی کاری‌های هنرمندانه ای پوشیده شده و نشان از آرامگاه شخصیتی بزرگ و صاحب احترام در این منطقه می‌باشد.

ارگ هرات

از بزرگ‌ترین و شاخص‌ترین اماکن تاریخی در شهر «هرات» می‌توان به قلعه «اختیار الدین» یا همان قلعه «اسکندر مقدونی» که به ارگ «هرات» شناخته می‌شود اشاره کرد. بر روی برج‌های این قلعه می‌توان آثار و هنر دوره «تیموریان» را که با کاشی کاری‌های زیبا به نمایش کشیده شده است را به نظاره نشست. قدمت این قلعه تاریخی را هزار سال قبل از میلاد مسیح می‌دانند.

آرامگاه خواجه غلطان

«شیخ یحیی بن عمار سجستانی» معروف است به «خواجه غلطان ولی» وی از بزرگان و خوبان این دیار بوده است. آمده است که در زمان ورود شیخ یه این دیار به دلیل اینکه خاک «هرات» آرامگاه بزرگان و اندیشمندان بسیاری بوده است، «خواجه غلطان» بجای

پای نهادن به این خاک خود را تا شهر بر روی زمین غلطانیده است. مردم این منطقه اعتقاد دارند که با دراز کشیدن بر روی سنگی در این مکان و بستن چشم‌ها و غلظیدن به حاجت خود می‌رسند.

آرامگاه گوهرشاد

«گوهر شاد بیگم» از سیاست مداران و زنان خیر و با نفوذ و همسر سلطان «شاهرخ تیموری» از شاهان سلسله تیموری بود. «گوهر شاد بیگم» از زنان قدرتمند که توانست بسیاری از شاعران و دانشمندان را به دربار دعوت کند و همچنین زبان فارسی را کاملاً رواج داد. این بزرگ زن نیکوکار در سال ۸۶۱ هجری قمری توسط امرای سلطان «ابوسعید» کشته شد. مقبره این بزرگ زن در کنار قبر فرزند و همسرش در مدرسه و مسجد گوهرشاد «هرات» قرار دارد. کاشی کاری‌ها و سنگ کاری‌های این مقبره زیبا چشم هر بیننده‌ای را به خود جذب می‌کند.

پارک ترقی

پارک زیبا و سرسبز و وسیع «ترقی» از معروفترین پارک‌های شهر هرات می‌باشد. پارکی جنگلی با درختان زیبا و محیطی کاملاً آرام که روزانه خانواده‌های بسیاری را به سمت خود جذب می‌کند. محیط باز و فضای مناسب این پارک باعث شده که گاهی جشن‌ها و مراسم‌های ملی این شهر در این محل برگزار شوند. «پارک ترقی» در خیابان خواجه علی موفق روبروی «مقام ولایت هرات» واقع شده است.

هریرود

گذشتن رودخانه پرآب «هریرود» در «افغانستان» از میان شهر «هرات» جاذبه‌ها و مناظر و مناطق بکر و زیبایی را بوجود آورده است. در امتداد این رودخانه زیبا همواره سبزه زارها و مناطق گردشگری طبیعی دیده می‌شود. این رودخانه از کوه‌های «هندوکش» افغانستان سرچشمه گرفته و با گذشتن از مرز «ایران» و «افغانستان» به کشور «ترکمنستان» می‌رسد.

موصلی یا پای منارهای هرات

مجموعه مصلی هرات در زمان شاهرخ میزرا (چهارمین فرزند امیرتیمور) و خانم مدبرش گوهرشاد بیگم که ملکه شاندار دوره تیموری محسوب می‌گردید بنیاد گذاشته شد. در زمان شاهرخ دو وزیر دانشمندش بنام‌های:

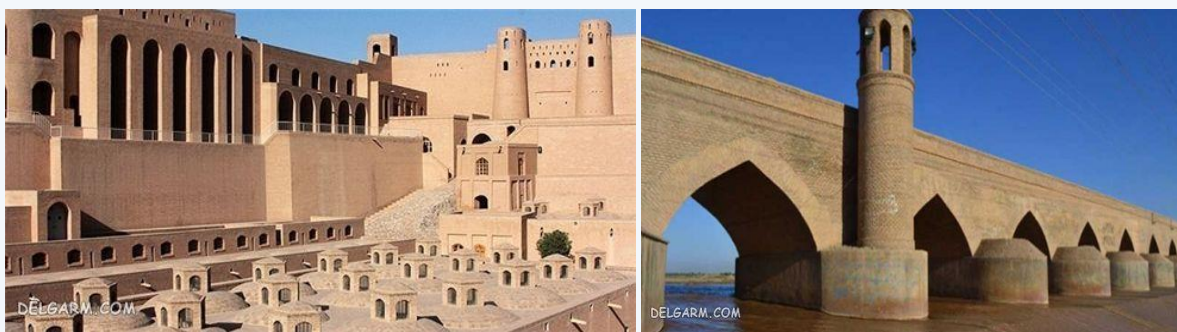
– خواجه غیاث الدین پیر احمد خوافی (مدت ۳۰ سال با شاهرخ میزرا بود)

– خواجه نظام الدین احمد اندخودی (مشهور به خواجه سید احمد سبزواری)

در بنیاد مناره‌ها، مدارس، خانقاه و زاویه‌ها شاه و ملکه و همچنان این دو وزیر دانشورز سهم فعال داشتند.

بعدها در ایام سلطنت دیگر شهزاده گان تیموری مساجد و مدارس دیگر ضمیمه آن گردید. اکنون از آن همه مدارس و مساجد و خانقاه ها جز چند مناره و مقبره گوهرشاد بیگم چیزی بیادگار نمانده است. تعداد مناره ها که در کناره های مدارس و مساجد ساخته شدند زیاد بودند. استاد فکری سلجوقی می نویسد: «یکی از آثار باستانی هرات عمارت نه پایه مناره که متأسفانه پس از ۱۳۰۴ هجری قمری ویران شده و از آن همه شاهکار معماری اکنون جز شش پایه مناره و یک گنبد چیزی باقی نمانده است» اکنون یک و نیم مناره متصل مدرسه گوهرشاد و چهار مناره دیگر در اطراف و نواحی داخل خیابان موقعیت دارد. (۳۳) (۳۴) (۳۵)

نیمروز

تا اکنون ۵۰ بنا تاریخی در ولایت نیمروز شناسایی شده است. آبادات تاریخی نیمروز ارگ نیمروز کرودی، میرآباد، دشت مارگو، کده، کرکی، قلعه فتح، قلعه چپگینی قلعه چهل برج، چهل دختران، امیران صاحب، قلعه نادعلی، شهر قلقله، شهر صفا، قلعه ابراهیم خیل سنجرانی، قلعه سیادک، قلعه سفیدک، قلعه محمد و امامزاده مولانا از جمله مهم ترین آثار باستانی نیمروز است که گفته می شود برخی از آن ها قدمت ۵۰۰ تا ۷۰۰ ساله دارند. (۳۵) هر که از گرشک یا لشکرگاه یا از فراه به قصد زرنج مسافرت کند، در طول بیش از ۳۰۰ کیلومتر خرابه های شهرهای چون «بست، درتل، هزار جفت، صفار، رام رود، رام شهرستان، شهر غلغه، قلعه تراقون، زاهدان، طاق، پشاوران، پوست گاو، قلعه نیشک، قلعه امیران، قلعه چپگینی، قلعه چخانسورک، سورین کلات، قلعه فتح در پهنای آن را مشاهده می کند که نشان دهنده این است که یک زمانی بسیار آباد بوده، شهرهای پر جمعیت داشته و سکنه آن غنی و ثروتمند بوده اند.

بر اساس یک تحقیق تاریخی که باستان شناسان آلمانی تحت ریاست پروفسور فیشر طی سالهای ۱۹۷۱-۱۹۷۳ میلادی آثار و بقایای تاریخی نیمروز را در منطقه کده، پوست گا و دشت امیران، مورد مطالعه قرار داده و نوشتند: «طی قرون ۱۲-۱۵ میلادی نیمروز و سراسر سیستان از یک کلتور غنی و مدنیت قابل ملاحظه مبنی بر سیستم منظم شبکه های آبیاری و کانالهای متعدد و وسیعی ای که از هیرمند به هر سو کشیده بودند، برخوردار بوده است.» طرز ساختمان منازل با استفاده از خشت خام و به شکل گنبدی و بکاربردن

خشت‌های بزرگ پخته در تزئینات ساختمانها، با تخنیک های مختلف هنری، نمایانگر طرز و روش هنر معماری عنعنوی دوره‌های قبل از اسلام در خراسان و سیستان می‌باشد. (۳۶)

مکانهای دیدنی نمرود

بندکمال خان ، باغ فرهنگی ، روستا لورک باغ
کنر

مکانهای دیدنی کنر عبارتند از دره کنر و قریه هزار باغ یا نختر، ولسوالی اسمار و دانگام ، قریه کرنک ، چپ دره میباشد.

نورستان

نورستان یکی از محل زیبا و جنت افغانستان است که در آب هوای صاف و طبیعت جنگلی و دریا‌های زیبا خود مشهور است. باران های موسمی باعث تشکیل جنگل‌های انبوه شده است. این جنگل‌ها مناظر طبیعی زیبایی را ایجاد کرده و زیستگاه میمون‌ها، آهوی مارخوار، آهوی آبی‌کس، خرس سبز، خرس سیاه، پلنگ برفی، پلنگ عادی، پشک جنگلی، سنجاب‌ها و صدها نوع پرنده. این جنگل‌ها در سطح ملی و بین‌المللی از شهرت خاصی برخوردار اند. این ولایت به پارک ملی نورستان تثبیت گردیده است. (۳۷)

پنجشیر

این ولایت نیز دارای طبیعت زیبا و دارای آب و هوا گوارا میباشد. مقبره احمدشاه مسعود، حوض مالان معدن زمرد اند.

مناظر دینی پنجشیر

ساحات توریستی ولایت پنجشیر چون تالاب شاه دریا، تالاب مهم خان، تالاب کوتل انجمن، تالاب درخنج، تالاب کوتل پرنغال، کوتل خاواک، تالاب سرخ شال، کوکزار، کوی زمرد، و تالاب‌های کوتل آرزو و مرغی به عنوان پارک‌های ملی کشور از جمله ساحات است که در فصل تابستان میزبان صدها کوهنورد و سیاح

داخلی و خارجی می‌باشند. مهرسمیر یک قله است که در ارتفاعات دره سمیر در ولسوالی پریان موقیعت دارد، بعد از نوشاخ بلندترین قله در سلسله کوه‌های هندوکش به شمار می‌رود. یکی از جالب‌ترین جاذبه‌های گردشگری و کوهنوردی ولایت پنجشیر می‌باشد که سالانه ده‌ها کوهنورد از کشورهای مختلف جهان بخاطر فتح این قله شامخ زور آزمایی می‌کنند که تا هنوز هیچ کوهنورد قادر نشده که این قله را فتح کند. (۳۸)

تخار

مکانهای زیبا تخار

آبشار آبدره تخار ولسوالی‌های ورسج، فرخار، چشمه قفلاتون در خواجه غار و چشمه شهر کهنه در شهر تالقان از مناطق تفریحی و دیدنی تخار سنگ آتش و آبشار آبدره است.

آبادات تاریخی

شهر آی خانم، سلطان محمود بلخی، چهل دختران، شاه واقف

ای خانم

شهر تاریخی آی خانم در ولسوالی دشت قلعه در تقاطع دو دریای آمو و کوکچه موقیعت دارد. آی خانم، ملکه دوران یونان باختر بود که در منطقه سلطنت می‌کرد.

این ساحه تاریخی در جنگ‌های داخلی دهه ۱۳۷۰ مورد دستبرد قرار گرفته و دقیق معلوم نیست که چه آثاری از این تپه به یغما برده شده است. چند سال قبل یک بشقاب چارخانه ای سنگی و ۱۹۵ سکه قدیمی که طی حفاریات غیرقانونی از تپه آی خانم بدست آمده و قاچاقبران قصد انتقال آنرا بخارج از کشور داشت، بدست پولیس آمد و یکتن آنها دستگیر شد.

این آثار به ریاست اطلاعات و فرهنگ تسلیم داده شد و از نشانه‌ها برمی‌آید که بشقاب و سکه‌ها مربوط دوره یونان باختر (قرن ۲ قبل از میلاد)

داستان غارت ۳۱۰۰ سکه طلا آی خانم

اکثر مردم افغانستان نماز می‌خوانند حج می‌روند خود را مسلمان می‌گیرند زمانیکه مال بدستش آمد از همه می‌گذرد. من در بین جنگ‌های کابل از کارته نو بطرف پلچرخ می‌رفتم در راه پوسته مجاهد بود. راه را زنجیر انداخته ۴ نفر

نمازمیخواندند. موتر ما ایستاده بود تا نماز را خواندند از موتروان ده هزار افغانی حق العبور گرفته راه را باز کرد. حیرت ماندیم حق العبور چه؛ یکی از هزاران فردی که در چور طلا تپه تاریخی آی خانم گنجی را یافت علیمردان است که بعداً به حاجی علیمردان بای هزار سمچی مشهور گردید.

حاجی علیمردان بکس حاوی ۳۶۰۰ سکه طلا را که مشهور به سکه‌های طلایی دوکله - دو اسپه بود، می‌یابد و به قریه هزار سمچ رستاق ولایت تخار انتقال می‌دهد. وزن هریک از این سکه‌ها چهار و نیم مثقال - معادل ۲۰/۲۵ گرام می‌شد. پیرام قل که از این پیشامد نیک در جریان است به قریه هزار سمچ رستاق رفته مناصفه این سکه‌ها را به عنوان خمس از وی می‌ستانند و نصف باقی مانده آن را علیمردان همراه با برادرانش تقسیم می‌کند.

هنگام تقسیم این گنج حاضر باشان و چاپلوسان اطراف پیرام قل هم تعدادی از آن را به عنوان شیرینی به دست می‌آورند. پهلوان قربان هزار سمچی ۲۵ دانه سکه را بخشش می‌گیرد. به همین ترتیب سایر افراد و حاضر باشان پیرام قل با دریافت چند چند دانه از این سکه‌ها شیرینی حق خویش را دریافت می‌دارند.

حاجی علیمردان ادعا دارد که پیرام قل با استفاده از زور و قدرت خویش بقیه سکه‌ها را به عناوین مختلف از نزدش گرفت. وقتی تعداد این سکه‌ها به بازار راه یافت و تجار آنرا جهت فروش به پاکستان انتقال دادند، کسانی که صرف دو یا سه دانه آنرا خریده و به پاکستان بردند، به بزرگترین پول داران منطقه تبدیل شدند.

سبحان قل معاون پیرام قل در جریان کمپاین انتخابات پارلمانی خود یک دانه سکه طلا را مبلغ ۲۸۰۰۰۰ دالر آمریکایی بفروش رساند. اگرچه دقیقاً واضح نگردید که این سکه از جمله کدام سکه‌ها بود سکه‌هایی که از علیمردان بای خمس گرفته یا خمس کدام گنج دیگر تپه آی خانم.

بهر حال، سکه‌هایی که حاجی علیمردان یافته بود و نصف بیشتر آن به ملا پیرام قل و افرادش رسید از جمله بی‌نظیرترین سکه‌های یافت شده دوران خود چه از لحاظ وزن و چه از لحاظ نوعیت شهرت یافته بود. به فرض اگر قیمت فی دانه این سکه‌ها را به پایین‌ترین نرخ فروش در تخار سی هزار دالر آمریکایی حساب نماییم. قیمت مجموعی سکه‌هایی که پیرام قل از علیمردان بای خمس گرفته است چهل هشت میلیون دالر می‌گردد. (۳۹)

میدان وردک

تا اکنون ۷۵ ساحه تاریخی و گردشگری شامل قلعه‌های تاریخی در این ولایت ثبت شده است. از مکانهای مشهور میدان وردک دره تنگی، گردنه حاجیگک، دره سنگلاخ، شهرک زیرزمینی الغتا در ولسوالی نرخ و قلعه کافر در ولسوالی دایمیرداد، قلعه تاریخی واقع در قریه «علی‌سنگ» ولسوالی بهسودمیباشد. (۴۰)

زابل

در ولایت زابل ۲۸ محل تاریخی موجود است. آبدات تاریخی آن عبارتند است از بالاحصار تاریخی، قلعه شاه عالم خان، مقبره شیخ متی و منار غشی منار غشی بالا حصار، غشو سلی، تپه رباط غولان، تنگی زرین قلعه، منطقه بوستان، تپه میزانی، تپه توپ‌ها، منطقه شاه قدم، قلعه پاینده خان، منطقه سنگر جمال خیل و تپه‌های سرتاج، بولان و منطقه تازی، قلعه‌های تاریخی سلطان ملخی توخی، زیارت تاریخی سهاک از جمله بخش‌های مهم تاریخی ولایت زابل اند. (۴۱)

بهترین جاذبه‌های زابل

قلعه رستم

قلعه رستم در ۶۰ کیلومتری جنوب غربی شهر زابل قرار دارد که اکنون بر اثر عوامل جوی به ویرانه ای تبدیل شده است. چهار برج و دروازه آن قابل مشاهده است. گفته می‌شود این مکان چهار تا پانصد سال پیش متروک بوده است. تاکنون تحقیقات علمی باستان‌شناسی در این قلعه انجام نشده است. اما تکه‌های سفال لعاب دار و بدون لعاب حکایتی طولانی دارد.

ولایت سرپل

مسئولان محلی سرپل، می‌گویند که ۱۳ مکان تاریخی در ولسوالی‌های کوهستانات و البدر این ولایت، شناسایی شده است.

کارشناسان سرپل هفت مکان تاریخی شامل «قلعه باستانی نقشره (شهربانو)، زیارت خواجه‌بلند، زیارت خواجه‌مقام، دره باستانی سارگان، کشک سالریزی، غال برهان، دره میشی کافرقلعه» در ولسوالی کوهستانات، شناسایی نموده‌اند. (۴۲)

ولایت پکتیکا

در خوست حدود ۲۰ آبدۀ تاریخی به ثبت رسیده که تاکنون تنها «گنبد تاریخی شاه اسماعیل» واقع در «شمل حسن کوت»، ترمیم گردیده و در راستای ترمیم سایر آبدات، تاکنون هیچ اقدامی صورت نگرفته است.

خوست، دارای یک موزیم نیز هست که آثار باستانی و بعضی مواد تاریخی نادر از مناطق مختلف این ولایت در آن حفظ گردیده و تاکنون ۳۰۰ قلم آثار تاریخی در آن ثبت و موجود است.

ولایت خوست آثار باستانی زیادی نیز دارد که زیارتگاه‌های داد محمد، کیکارک بابا، کاکر ابا، تپه‌های حصار، کاروان سرای، قلعه غازی ببرک خان از مشهورترین اثرهای تاریخی این ولایت هستند.

پارکهای ملی

پارکهای ملی افغانستان تالابها جنگلات طبیعی کوه‌ها و دشتها می‌باشد. الی اکنون مناطق دشت ناور غزنی، بند امیر، جهیل هامون، جنگلات کنرها و پکتیا لغمان و کنر و بادغیس، قول آب چکان کابل، دره آجر، کوه‌های جنگل دار نورستان، وادی و اخان بند امیر منحصیث پارکهای ملی ما در نظر گرفته شده است. این کوه‌ها از نظر محل بود و باش آهوی مار خور، خرس نصواری و بسیاری از حیوانات وحشی دیگر قابل توجه است سواحل دریای آمو از نظر گوزن باختری بسیاری حیوانات وحشی و پرنده گان، معروف است. هامون پوزک و هامون صابری از نظر محیط زیست پرنده گان مهاجر آبی مشهور اند. این پارکها پناه گاه هزاران جانوران می‌باشد. تالابهای افغانستان عبارتند از تالاب اشکمش در ولایت تخار، تالاب غور در ولایت فراه، تالاب غوری در ولایت بغلان، تالاب بغلان در ولایت بغلان، تالاب نور در ولایت غزنی، تالاب محمد در ولایت قندهار، دریاچه بند امیر

در ولایت بامیان و بسیاری از نقاط دیگر مانند کوه‌های شمال شرقی و غربی و جنگلهای بدخشان از زیستگاه‌های مهم پرندگان مختلف به‌شمار می‌آیند.

جهیل‌ها و مناطق پراهمیت برای حیات وحش افغانستان

۷ هامون هلمند در جنوب غرب افغانستان

۷ هامون پوزک در جنوب غرب افغانستان

۷ هامون صابری در جنوب غرب افغانستان

۷ بند امیر در بامیان

۷ جهیل زرقول در بدخشان افغانستان

۷ جهیل چقمقتین در بدخشان افغانستان

۷ جهیل شیوا در بدخشان افغانستان

۷ جهیل سر غیلان بدخشان

۷ آب استاده غزنی ۲۷۰۰۰ هکتار

۷ در قد ۲۰۰۰۰ هکتار

۷ دشت ناور ۲۷۰۰۰ هکتار

۷ وادی هریرود ۳۵۰۰۰ هکتار

۷ امام صاحب ۲۰۰۰۰ هکتار

۷ جلال‌آباد ۲۵۰۰۰ هکتار

۷ قول حشمت خان ۱۹۰ هکتار

۷ وادی پیچ و وایگل ۱۲۰۰۰۰ هکتار

۷ دشت راجستان ۳۰۰۰۰۰۰ هکتار

۷ خوست ۱۵۰۰۰۰ هکتار

۷ سفید کوه ۲۰۰۰۰۰ هکتار

۷ وادی سالنگ هکتار ۲۰۰۰

اهمیت صنعت گردشگری در افغانستان

طبق آمارهای شورای جهانی سفر و گردشگری در سال ۲۰۲۴، این بخش ۱۴۰۰ میلیارد دالر عایدی برای کشورهای جهان داشته است و نشان می‌دهد این بخش به پردرآمدترین صنعت حال حاضر تبدیل شده است. (۴۴)

جاذبه طبیعی

افغانستان از معدود کشورهای جهان است که آب و هوایی چهار فصل دارد و زمانی که نیمروز در غرب دمای ۴۰ درجه را ثبت می‌کند، در روستاهای بدخشان هنوز برف می‌بارد. از کوه‌های سربه فلک کشیده نوشاخ در شرق تا رودهای پرآب مرکزی و دشت‌های گلگون شمالی همه و همه قابلیت جذب توریست داخلی و خارجی را دارند.

عوامل ضعف صنعت گردشگری در افغانستان

امنیت: افغانستان در سال‌های اخیر با بحران‌های امنیتی و سیاسی متعددی روبرو شده است که باعث می‌شود گردشگران از سفر به این کشور خطرناک منصرف شوند. فقدان زیرساخت‌های مناسب گردشگری، از جمله اهمیت به سیاحت خارجیان به افغانستان، اقامتگاه‌های مناسب، شبکه حمل و نقل، و امکانات رفاهی و تفریحی، یکی دیگر از مشکلات بزرگ گردشگری در افغانستان است.

تصویر ذهنی منفی: مردم جهان از وضعیت فعلی افغانستان و اتفاقاتی که درون آن رخ می‌دهد، دارای تصویر ذهنی منفی هستند. آنها تصور می‌نمایند در افغانستان رفتن به جهنم رفتن است.

راهکارها برای بهبود صنعت گردشگری در افغانستان

تغییر بنیادین سیاست‌ها: با وجود سیاست‌های تندروانه و اعمال محدودیت‌ها بر افراد جامعه، جذب گردشگر خیال خام است و نیاز است تا تغییری اساسی در ذهنیت مسئولان تصمیم‌گیر افغانستان دولت ایجاد شود.

یادداشت و پاداش از همکاری

قابل یاد آوریست از ویبسایتها که در مورد گردشگری جذب توریست و ابدات تاریخی افغانستان شهم گرفته اند عبارتند از ویبساید ای فلم ۱ و ۲، چارتر، کجارو ایرانی، علی بابا مگ، شبکه اطلاع‌رسانی افغانستان، آتس افغانستان، انیس، ۸ صبح، سفارتهای افغانستان در اروپا، بیتوته ایرانی، خبرگذاری افغانستان، کلکین، هیواد، افغان تراول و غیره تشکر می‌کنم همه اینها در تبلیغات ابدات افغانستان سهم بزرگ داشته‌اند. و هم از زحمات که در تهیه گزارشهای نموده‌اند تشکر می‌کنم.

منابع

۱. تعریف گردشگری و هدف آن

<https://tolidat.ir/article/651/%D9%87%D8%AF%D9%81+%D8%A7%D8%B2+%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D8%B4%DA%AF%D8%B1%DB%8C+%DA%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%D8%9F>

۲. جاذبه‌های گردشگری در ویبساید آن هجرت

<https://centervisa.net/%D8%AC%D8%A7%D8%B0%D8%A8%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D8%B4%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86>

۳. آبشارهای افغانستان نوشته کریم پوپل در ویبساید افغان جرمن

https://www.afghan-german.net/upload/Tahlilha_PDF/Popal_k_abshar_hi_afgl.pdf

۴. بررسی نوعیت و تشکیل جهیل‌های افغانستان نوشته مصطفی مصطفی در ویبسایت انیس

<https://anisdaily.com/?p=46913>

۵. شکارگاه های و محلات حفاظت شده افغانستان نوشته محمد عبدالعظیم دوستی در ویبسایت بی بی سی

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/11/130813_k05_ag-project_afghanistan_protected_areas2

۶. جای های دیدنی و شگفت انگیز افغانستان نوشته سمه صابری در ویبسایت علی بابا

[/https://www.alibaba.ir/mag/world-tourism/afghanistan-attractions](https://www.alibaba.ir/mag/world-tourism/afghanistan-attractions)

۷. معرفی بناها و جای های تاریخی افغانستان در سایت سفارت افغانستان در استرالیا

<https://www.afghanembassy.au/art-and-culture/travel-and-tourism.html#:~:text=Historically%2C%20Afghanistan%20has%20been%20a,foreign%20tourists%20visit%20Afghanistan%20annually>

۸. توریسم در افغانستان نوشته ویکیپدیا انگلیسی

https://en.wikipedia.org/wiki/Tourism_in_Afghanistan

۹. توریسم در افغانستان نوشته سفارت پولند در افغانستان

<https://afghanembassy.com.pl/eng/afghanistan/tourism-in-afghanistan>

۱۰. بناهای تاریخی و مکانهای دیدنی ولایت بامیان نوشته در صفحه فیس بوک هزاره جات بزرگ

https://www.facebook.com/permalink.php/?story_fbid=255257705844379&id=101737374529747

۱۱. محل باستانی و دیدنی در بدخشان شناسایی گردیده است.

<https://www.avapress.com/fa/news/296760/%D9%85%D8%B9%D8%B1%D9%81%DB%8C-25-%D8%B3%D8%A7%D8%AD%D9%87-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D8%B4%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%88%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AA-%D8%A8%D8%AF%D8%AE%D8%B4%D8%A7%D9%86>

۱۲. ولایت بادغیس از گذشته تا امروز در ویبساید صدا و سیما

<https://www.iribnews.ir/fa/news/3145154/%D9%88%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AA-%D8%A8%D8%A7%D8%AF%D8%BA%DB%8C%D8%B3-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D8%B2-%DA%AF%D8%B0%D8%B4%D8%AA%D9%87-%D8%AA%D8%A7-%D8%A7%D9%85%D8%B1%D9%88%D8%B2>

۱۳. ابدات تاریخی فراه در ویبسایت ۸ صبح

<https://8am.media/fa/farah-historical-monuments-a-symbol-of-the-antiquity-of-afghan-culture-and-civilization>

۱۴. ۲۰۰ بنای تاریخی فاریاب در حال نابودی است. ویبساید اطلاعات روز

<https://www.etilaatroz.com/178525/%D8%AF%D9%88%D8%B5%D8%AF-%D8%A8%D9%86%D8%A7%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D9%81%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%A7%D8%A8-%D8%AF%D8%B1-%D8%AD%D8%A7%D9%84-%D9%81%D8%B1%D9%88%D9%BE%D8%A7%D8%B4%DB%8C>

۱۵. برخی از بناهای تاریخی فاریاب در حال نابودی است. ویبساید اطلاعات روز

[/https://www.etilaatroz.com/143943/some-historical-monuments-in-faryab-are-in-danger-of-collapsing](https://www.etilaatroz.com/143943/some-historical-monuments-in-faryab-are-in-danger-of-collapsing)

۱۶. جابه های گردشگری قندهار در ویبساید تاریخ ما

<https://tarikhema.org/travel/43395/%D8%AC%D8%A7%D8%B0%D8%A8%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D9%82%D9%86%D8%AF%D9%87%D8%A7%D8%B1>

۱۷. جاذبه های گردشگری و آبدات تاریخی غزنی نوشته احمد در ویساید هیواد

<https://hewaddaily.com/writings/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE-%D8%A7%D9%88-%D8%AC%D8%BA%D8%B1%D8%A7%D9%81%DB%8C%D9%87/%D8%AC%D8%A7%D8%B0%D8%A8%D9%87%D9%87%D8%A7%DB%8C-%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D8%B4%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%88-%D8%A2%D8%A8%D8%AF%D9%87%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C>

۱۸. ولایت باستانی ننگرهار در صفحه فیس بوک کابل شهر رویاهای ویران

https://www.facebook.com/permalink.php/?story_fbid=1515718631893073&id=407725619359052&locale=fa_IR

[/https://sw.n.af/13-historical-places-were-identified-in-sarpol](https://sw.n.af/13-historical-places-were-identified-in-sarpol)

۱۹. معرفی ولایت سمنگان در ویسایت اتس سیستم معلوماتی گردشگری

[/https://atis.af/samangan-province](https://atis.af/samangan-province)

۲۰. معرفی مناطق دیدنی و تاریخی کابل در ویسایت دلگرم

<https://www.delgarm.com/tourism/177231-%DA%A9%D8%A7%D8%A8%D9%84>

۲۱. کشف آبدات تاریخی در لوگر نوشته میرویس در ویسایت آژانس خبری افغان

<http://afghannews.af/%DA%86%D9%86%D8%AF%DB%8C%D9%86-%D8%A2%D8%A8%D8%AF%D9%87-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D9%88%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AA-%D9%84%D9%88%DA%AF%D8%B1-%DA%A9%D8%B4%D9%81-%D8%B4%D8%AF>

بازارهای لوگر نوشته شاه محمود محمود

<https://afghanistanefarda.blogfa.com/post/469>

۲۲. بادیدن ولایت لغمان در افغانستان بیشتر آشنا شوید. در ویساید آی فلم

<https://fa2.ifilmtv.ir/News/Content/78520/%D9%84%D9%8E%D8%BA%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%88%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AA%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D8%A8%D8%A7-%D9%85%D8%B9%D8%A7%D8%AF%D9%86-%D8%BA%D9%86%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86>

۲۳. معرفی مختصر شهر مهنتر لام نوشته پوهاند محمد بشیر دودمان در ویساید آریانا افغانستان

<https://www.ariana-afghanistan.com/2023/01/02/%D9%85%D8%B9%D8%B1%D9%81%DB%8C-%D9%85%D8%AE%D8%AA%D8%B5%D8%B1-%D8%B4%D9%87%D8%B1-%D9%85%D9%87%D8%AA%D8%B1%D9%84%D8%A7%D9%85/>

۲۴. لغمان نوشته بنیاد فرهنگی کهزاد در ویسایت آریایی

<https://www.ariaye.com/dari4/tarikh/kohzad6.html>

۲۵. پانزده اثر تاریخی در ولایت پروان ثبت شده است. نوشته شده در ویساید پژواک

<https://pajhwok.com/fa/2015/03/31/%D9%BE%D8%A7%D9%86%D8%B2%D8%AF%D9%87-%D8%A7%D8%AB%D8%B1-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%AE%D9%89-%D8%AF%D8%B1-%D9%BE%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%AB%D8%A8%D8%AA-%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D9%8A%D8%AF>

۲۶. آثار باستانی کاپیسا در ویبسایت قاموس کبیر

<http://afghan-dic.com/Searchapp.aspx?search=%D9%88%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AA%20%DA%A9%D8%A7%D9%BE%D9%8A%D8%B3%D8%A7>

۲۷. موزیم کاپیسا نوشته قیس قادری در ویبسایت انیس

<https://anisdaily.com/?p=36496>

۲۸. معرفی ولایت جوزجان نوشته منیژه اکبری در ویبسایت افغان هوپ

<https://afghanhub.net/t/topic/318>

۲۹. از چشمه مرزکه پکتیا به صدها سکه پیدا شد. در ویبسایت افغانستان تراول

<https://afghantravel.af/%d9%85%db%8c%d8%b1%d8%b2%da%a9%d9%87-%da%af%d9%86%d8%ac%db%8c%d9%86%d9%87%e2%80%8c%d8%a7%db%8c-%da%a9%d9%87-60-%d8%b3%d8%a7%d9%84-%d9%be%db%8c%d8%b4-%da%a9%d8%b4%4%9%81-%d8%b4%4%8%af>

۳۰. خبر گزارى صدا و سيما در مورد پکتیا

<https://www.iribnews.ir/fa/news/3152538/%D9%BE%DA%A9%D8%AA%DB%8C%D8%A7-%D9%88%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AA%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%B4%D8%B1%D9%82-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86>

۳۱. میراث های فرهنگی بلخ گزندباد و باران و سیاست در ویبسایت اطلاعات روز

<https://www.etilaatroz.com/173093/%D9%85%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D8%AB-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%81%D8%B1%D9%87%D9%86%DA%AF%DB%8C-%D8%A8%D9%84%D8%AE>

۳۲. بلخ در صفحه فیس بوگ جاذبه های گردشگری بلخ

https://www.facebook.com/p/%D8%AC%D8%A7%D8%B0%D8%A8%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D8%B4%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D8%A8%D9%84%D8%AE-100068340729853/?locale=fa_IR

۳۳. هرات افغانستان و اماکن مناظر دیدنی در ویبسایت هتل ایرانی

<https://www.iranhotelonline.com/blog/post-889/%D9%87%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%85%D8%A7%D9%83%D9%86-%D9%88-%D9%85%D9%86%D8%A7%D8%B8%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%D8%AF%D9%86%DB%8C>

۳۴. جاذبه گردشگری هرات نوشته شده در ویبسایت انیس

<https://anisdaily.com/?p=21259>

۳۵. مصلی هرات یا پای منارها نوشته کامل انصاری در ویبسایت کابل ناتیه

https://www.kabulnath.de/Sal-e-Dhaoum/Shoumare_233/kamel%20ansari.html

۳۵. نگرانی باشندگان نیمروز از مکانهای تاریخی نوشته شده نویسنده تلویزون آمو

<https://amu.tv/fa/14400>

۳۶. نیمروز در درازنای تاریخ نوشته نوری در ویبسایت انیس

<https://anisdaily.com/?p=46662>

۳۷. ولایت نورستان مقصد سیاحتی خواهد شد نوشته بشیر پیمان در ویبسایت بی بی سی

<https://www.bbc.com/persian/afghanistan-53348128>

۳۸. گردشگری در پنجشیر نوشته فرهنگ گردشگری در پنجشیر

<https://panjsherturism.blogspot.com>

۳۹. پیرام قل و غارتگران آثار تاریخی ای خانم نوشته شبکه اطلاع رسانی افغانستان

<https://afghanpaper.com/nbody.php?id=118496>

۴۰. مناطق تاریخی میدان وردک با خطر نابودی مواجه است

<https://swn.af/the-historical-areas-of-maidan-wardak-are-facing-the-danger-of-destruction>

۴۱. ۱۸ محل باستانی در ولایت زابل کشف گردید. نوشته شده در ویبسایت رادیو آزادی

<https://da.azadiradio.com/a/32360389.html>

۴۲. مکان تاریخی در ولایت سرپل شناسایی شده است در ویبسایت سلام و طنظار

[/https://atis.af/samangan-province](https://atis.af/samangan-province)

۴۳. صنعت گردشگری در افغانستان ظرفیت جهانی و محرومیت تکراری نوشته سیدمهدی

حسینی

<https://tahlilroz.com/%D8%A7%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B9%DB%8C/%D8%B5%D9%86%D8%B9%D8%AA-%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D8%B4%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86>

۴۴. جانوران وحش افغانستان نوشته کریم پوپل در ویکی پیدیا فارسی یک بخش آن پارکهای

ملی افغانستان

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%AC%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%86_%D9%88%D8%AD%D8%B4%DB%8C_%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86